

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrlometodějská teologická fakulta

Katedra křesťanské sociální práce

Charitativní a sociální práce

Žaneta Matulová

*Romští mileniálové z pohledu sociálních pracovníků působících s romskou
komunitou*

Bakalářská práce

Vedoucí práce: ThLic. Michal Umlauf, Ph.D.

2022

Prohlášení o samostatném vypracování

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a že jsem všechny použité zdroje uvedla v seznamu literatury.

V Olomouci 1. 11. 2022

.....

Matulová Žaneta

Poděkování:

Chtěla bych poděkovat svému vedoucímu práce ThLic. Michalu Umlafovi, Ph.D., za odborné vedení práce a cenné rady, které mi byly nápomocné při zpracování bakalářské práce. Také bych ráda poděkovala respondentům, kteří mi poskytli potřebné informace pro zpracování výzkumné části. Děkuji svým blízkým za podporu a pozitivní přístup.

Anotace**Téma česky:**

Romští mileniálové z pohledu sociálních pracovníků působících s romskou komunitou

Téma anglicky:

Roma millennials from the point of view of social workers with the Roma community

Autor práce:

Žaneta Matulová

Vedoucí práce:

ThLic. Michal Umlauf, Ph.D.

Klíčová slova:

Romové, romská komunita, mileniálové, sociální pracovníci, motivace, sociální vyloučení

Charakteristika práce:

Bakalářská práce se zaměřuje na cílovou skupinu romské mileniály – tzv. Generace Y narozena mezi lety 1982–1995. S jakými náročnými situacemi se tato sociální skupina v životě potýká nejčastěji z pohledu sociálních pracovníků působících s romskou komunitou. Co Romy motivuje k řešení náročných situací.

Abstract**Topic in Czech:**

Romští mileniálové z pohledu sociálních pracovníků působících s romskou komunitou

Topic in English:

Roma millennials from the point of view of social workers with the Roma community

Author:

Žaneta Matulová

Consultant:

ThLic. Michal Umlauf, Ph.D.

Keywords:

Roma, Roma community, millennials, social workers, motivation, social exclusion

Bachelor thesis characteristics:

The bachelor's thesis focuses on the target group of Roma millennials – the so-called Generation Y born between 1982-1995. What challenging situations does this social group face most often from the point of view of social workers working with the Roma community. What motivates Roma to solve challenging situations.

Obsah

ÚVOD	8
1 Mladí Romové a jejich potřeby	10
1.1 Mileniálové	10
1.2 Sociální potřeby	11
1.3 Psychologické potřeby	12
2 Kulturní hodnoty	14
2.1 Rodina a manželství v mezigeneračním kontextu	14
2.2 Vrstevníci	15
2.3 Vzdělání	16
2.4 Sociálně vyloučená lokalita	17
2.5 Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež	18
2.6 Projevy diskriminace (Věčný outsider)	18
3 Strategie řešení problémů	21
3.1 Sociální problémy Romů	21
3.2 Strategie řešení	23
3.3 Motivace k řešení	24
4 Výzkumná část	26
4.1 Výzkumný cíl a výzkumná otázka	26
4.2 Popis použité metody	27
4.2.1 Kvalitativní výzkum	27
4.2.2 Metoda výběru účastníků rozhovoru	27
4.2.3 Technika Focus group	28
4.2.4 Popis fixace a zpracování dat	29
4.2.5 Etický rozměr výzkumu	29
4.3 Popis výzkumného souboru	31
4.4 Analýza dat	33
4.4.1 Otevřené kódování	33
4.5 Výsledky výzkumu	33

4.5.1 Opakující se zakázky klientů – bydlení, mateřství, zaměstnání, vzdělávání, komunikace s úřady ...	33
4.5.2 Způsob volení řešení problémů	35
4.5.3 Rodina a důstojný život	36
4.5.4 Stereotypní vnímání Romů ze strany společnosti zasahující do řešení problémů	38
4.5.5 Absence kulturních hodnot jako motivačního faktoru pro řešení problémů	38
4.6 Diskuze	41
5 Závěr	43
Seznam literatury	45
Přílohy	55

Úvod

K tématu romské komunity jsem se dostala během své praxe na Vyšší odborné škole sociální v Olomouci – CARITAS. V osobním životě se s Romy setkávám v okruhu rodiny i přátel. Vidím smysl v častějším otevírání témat spojených se sociálními problémy Romů a jejich řešení. Snažit se edukovat společnost a předávat pravdivé a jasné informace pro zlepšení vnímání Romů ze strany majority.

Bakalářská práce se zaměřuje na nepříznivé sociální situace mladých Romů mileniálů a motivaci pro jejich řešení. Cílem práce je zjistit, jaké jsou nejčastější a významné problémy Romů – mileniálů z pohledu sociálních pracovníků působících s romskou komunitou a co jsou motivace pro jejich zvládnutí. Bakalářská práce se zaměřuje na cílovou skupinu romské mileniály - tzv. generace Y, narozena přibližně mezi lety 1982–1995. S jakými náročnými situacemi se tato sociální skupina v životě potýká nejčastěji z pohledu sociálních pracovníků působících s romskou komunitou a co je motivuje k řešení těchto problémů.

V České republice je romská komunita vnímána majoritní částí obyvatelstva jako osoby, které tzv. parazitují na dávkovém systému, jsou více kriminálně činní a nejsou schopni začlenění. Předsudky vůči Romům mohou vést až k extremistickému chování, které je v dnešní době méně časté, ale více se přesouvá na internetové sítě (Zpráva o stavu romské menšiny, 2020, s. 7, 8 [online]).

Většina Romů je dnes do celé společnosti integrovaná, avšak populace, výhradně ve vyloučených lokalitách, je stále tvořena až 80 % Romy. Nejhuře zasažené oblasti jsou Karlovarský a Ústecký kraj (Zpráva o stavu romské menšiny, 2020, s. 30 [online]).

Tato problematika je však složitá a ovlivněna mnoha aspekty, jako jsou historické souvislosti, chování majoritní společnosti vůči Romům apod. Proto je důležité, aby se stát v rámci sociální politiky angažoval při hledání možností prevence a řešení problémů romské komunity. Podílel se na vytváření a plnění strategií nejen v rámci státu, ale i Evropské unie. Povinností každé obce s rozšířenou působností je pomoc při integraci Romů, ale i přesto se příliš v této problematice neangažují (Zpráva o stavu romské menšiny, 2020, s. 56 [online]).

V teoretické části budou popsány základní pojmy vztahující se k tématu práce. Poté budou uvedeny psychologické a sociální potřeby Romů. Bude vynechána oblast biologická a spirituální, která má samozřejmě také význam, ale nebude brána v potaz, protože její vliv nebude moci být zhodnocen v rámci výzkumu. Dále budou představeny kulturní hodnoty a

tradice v mezigeneračním kontextu v rámci rodiny a poté bude zaměřena pozornost na oblasti, ve kterých jsou Romové ovlivňováni a formováni. Budou popsány sociální problémy, které jsou provázeny diskriminací a následná motivace a řešení těchto problémů.

Výzkumná část práce bude zahrnovat kvalitativní výzkum, který bude realizován prostřednictvím focus group. Účastníci rozhovoru budou sociální pracovníci v organizacích pracujících se skupinami mladých sociálně vyloučených Romů, o nichž v této práci pojednávám.

1 Mladí Romové a jejich potřeby

V první kapitole bude vysvětlen pojem mileniál, na který je práce zaměřena. Poté bude obecně vysvětlen pojem potřeba, na něž budou navazovat sociální a psychologické potřeby. S ohledem na cíl práce nebudou zahrnuty biologické a spirituální potřeby, ale pozornost bude zaměřena jen na sociální a psychologické. Je nezbytné popsat tyto oblasti kvůli určení a ujasnění hodnot Romů, které budou popsány v další kapitole. V druhé kapitole bude navázáno na kulturní hodnoty a jejich prožívání. Dále bude rozebráno, jaké oblasti života jsou u Romů zásadní. Následně budou popsány projevy diskriminace, se kterými se Romové potýkají celý život. Třetí kapitola, zaměřená na sociální problémy Romů, bude navazovat na předchozí kapitolu z pohledu motivace a strategie řešení na úrovni státu a neziskových organizací.

1.1 Mileniálové

Autoři rozlišují generace podle jejich věkové hranice s odchylkou dva až čtyři roky. Mileniály označují jako generaci Y (Kubátová, 2013, s. 42). Horváthová, Bláha, Čopíková (2016, s. 134) uvádějí následné rozdělení generací:

Generace X – narození 1965 až 1981

Generace Y – narození 1982 až 1995

Generace Z – narození 1996 až 2010

Generace Alfa – narození 2011 až 2025 (Horváthová a kol., 2016, s. 134).

Generace Y je vyznačena neomezeným přístupem k technologiím a sdělovacím prostředkům, díky kterým získávají velké množství informací a mají přehled o událostech ve světě (Kubátová, 2013, s. 42). Podle Polákové (2019, s. 12) jsou mileniálové oproti starší generaci více sebevědomí v prosazování svých názorů či potřeb a velmi dobře se orientují v digitálním světě.

Kociánová (2012, s. 108) se vyjadřuje k finanční gramotnosti mileniálů. Negativně hodnotí zacházení s finančními prostředky. Uvádí, že k dosahování svých potřeb potřebují hlavně peníze a finanční tíseň řeší spíše půjčkami. Na vrcholu žebříčku jejich osobních hodnot se nachází rodina, vztahy a společenské postavení, které se odráží na způsobu vykonávané práce (Kociánová, 2012, s. 108). Žebříček hodnot si podle Thorové (2015, s. 33) začíná člověk tvořit mezi osmnáctým a třicátým rokem života.

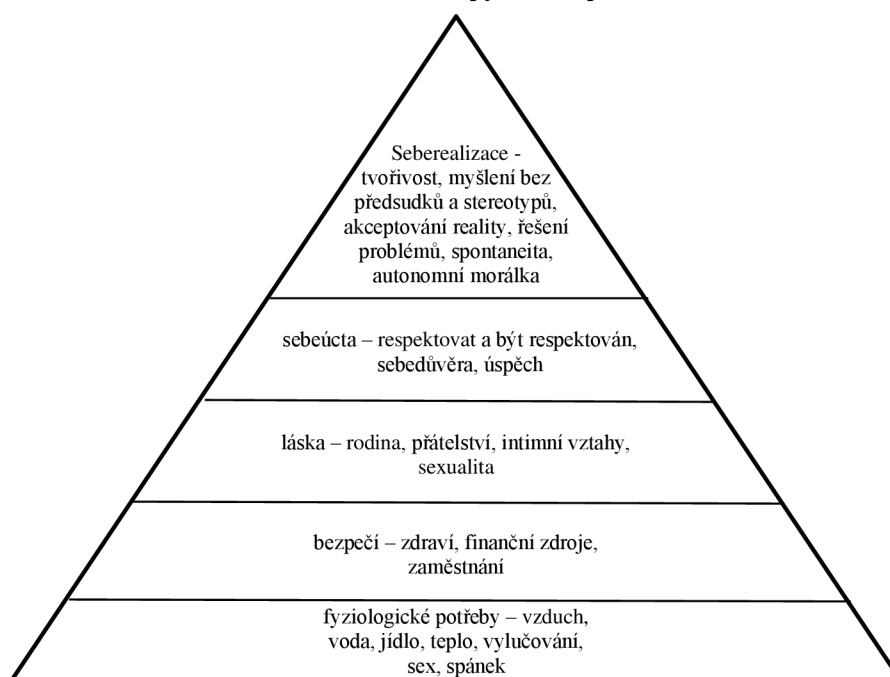
Dle mého názoru je důležité, aby sociální pracovníci brali ohled na věkové rozmezí svých klientů, protože každá věková kategorie může klást důraz na jiné potřeby. Proto se také sociální služby liší dle věku klientů, které je zahrnuto ve věkové struktuře cílové skupiny služby.

1.2 Sociální potřeby

V následující kapitole se pokusím vysvětlit jednu ze základních potřeb, tedy sociální, která ovlivňuje nejen Romy v každodenním životě při naplňování mezilidských vztahů.

Interpretací lidských potřeb máme několik, avšak základní je Maslowovo členění, které popisuje Thorová (2015, s. 295) na obrázku 1 níže. Podle Maslowa jsou to motivy, řazené podle hierarchie, které ovlivňují lidské chování. Některé jsou více silné než ty ostatní, ale zároveň musí být naplňovány všechny, aby byl člověk dlouhodobě zcela spokojen (Drapela 2008, str. 138–139).

Obr. 1 Maslowova pyramida potřeb

Zdroj: Thorová, 2015, s. 295

Lidská potřeba je pocit nedostatku, chtění něčeho a každý jedinec ji vyžaduje v jiném množství a způsobem. Pokud nejsou potřeby naplňovány, dochází k frustraci a špatnému psychickému stavu (Trachtová, Trejtnarová a Mastiliaková, 20013, s. 11). To potvrzuje Matoušek (2015, s.

147), který uvádí, že pokud nejsou potřeby člověka naplňovány, dochází k deprivaci (Matoušek, 2008, s. 147).

Pohled na celistvost člověka pomáhá Romům při zlepšení osobního rozvoje a upevnění role ve společnosti (Eurodiaconia, 2014, s.7). Jak uvádí Glumbíková (2020, s. 101), při naplňování potřeb mohou být nápomocni sociální pracovníci v různých organizacích, kteří ale nesmí při své práci opomíjet své vlastní potřeby na úkor klientů.

Sociální potřeby jsou ve střední úrovni Maslowovy pyramidy potřeb¹. Patří sem potřeba respektu ze strany okolí, důležitost mezilidských vztahů jak v rodině, tak i mezi přáteli apod. (Švec, Jeřábková a Tesařová, 2007, s. 51)

Sociální potřeby jsou vrozené a s věkem se formují a doplňují. Prostředí, ve kterém jedinec vyrůstá, ovlivňuje to, jakým způsobem jsou potřeby vyžadovány a naplňovány. Působí zde oblasti naplňování potřeb: *potřeba dosahování úspěchu, vyhýbání se úspěchu, potřeba sdružování, potřeba intimity a potřeba moci*. Všechny tyto motivace jsou spojené s naplňováním mezilidských vztahů. (Facová, 2009, s. 9–10).

Dále se sociálními potřebami zabývá autorka Kocianová (2010), která doplňuje, že v pracovním prostředí, dochází k naplňování mezilidských vztahů, kde se jedinec pohybuje v kolektivu lidí, kteří mají podobný záměr jako on sám. Také uvádí, že člověk v pracovním kolektivu naplňuje své potřeby ve více oblastí života v rámci přátelských vztahů. Vztah s přáteli představuje pro jedince dle Vágnerové (2005, s. 432) pocit důvěry a způsob podpory, díky kterému se může v určitých situacích cítit jistější.

1.3 Psychologické potřeby

Psychologická potřeba je podle Maslowa uspokojení v oblasti lásky, kdy mluvíme o nezbytnosti milovat a být milován v rodině, milostném vztahu, okolí a potřeby uznání, respektu. Nejvyšší úroveň pyramidy potřeb² je seberealizace, která nutí člověka realizovat se v dosažení spokojenosti v životě pomocí rozvíjení svých dovedností (Soudková, 2004, s. 7–8). Úroveň seberealizace, na obrázku 1 dle Thorové (2015, s. 294, 295) vychází z vrozené potřeby rozvíjet svůj potenciál. Potřeby v životě člověka jsou provázány motivací po změně, naplnění nedostatku a člověk touží po tom, co si myslí, že může mít (Trachtová a kol. 2013, s. 12–14).

¹ Další úrovně jsou uvedeny v Obr. 1

² Popsáno výše v Obr. 1

Člověk je utvářen vývojem, do kterého zasahují vztahy a zkušenosti nabyté od rodiny, či okolí (Klvetová a Dlabalová, 2008, s. 31). Trachtová a kol. (2013, s.11) doplňují, že psychologická potřeba je definována jako psychický stav spojen s nedostatkem sociálního života jedince. Uspokojování potřeb a naplňování určitých hodnot v rámci rodiny, společnosti apod. směřují ke smysluplnosti života člověka (Dvořáčková, 2012, s. 66).

Shrnutí kapitoly

Mladí Romové – mileniálové mají větší přístup ke sdělovacím prostředkům a sociálním sítím, díky kterým se dostávají k více informacím, než tomu je u starší generace a mohou si tak snadněji poradit při řešení svého problému. Otázkou však je, nakolik jsou tyto informace pravdivé a zda si je tato generace vědoma důležitosti ověřování zdrojů. Fremlova a kol. se vyjadřují k mediálnímu obrazu mladých Romů mužů, ale během praxe jsem zaznamenala, že se s frustrací způsobenou mediálním obrazem potýkají nejen mladí muži, ale i ostatní věkové kategorie, včetně žen. S tím bojují mimo jiné i politické strany, různé webové dezinformační stránky, ale i Evropská Unie, která se zabývá problematikou dezinformací a jejich vyvracení. Často se stává, že dezinformací využívají různé populistické strany při otázce Romské problematiky, nejen v českém prostředí.

Na to navazuje uspokojování potřeb na psychologické a sociální rovině, které jsou nedílnou součástí nejen Romské populace. Všechny tyto oblasti jsou stavebními jednotkami každé lidské osobnosti a zasahují do jednání člověka vůči sobě a okolí.

2 Kulturní hodnoty

Kapitola se zaměřuje na kulturní hodnoty Romů a oblasti v životě, ve kterých jsou ovlivňováni. Budou představeny hodnoty manželství a rodiny, na které navazuje podkapitola vzdělání. Poté bude rozebrána sféra vrstevníků, vyloučených lokalit a následně bude navázáno na Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, ve kterých si dítě vytváří vztahy a vzniká zde prevence před sociálně patologickými jevy. Kapitola bude uzavřena popsáním projevů diskriminace, se kterými se Romové potýkají celý život.

2.1 Rodina a manželství v mezigeneračním kontextu

Hancock (2002 s. 25) upozorňuje na události období druhé poloviny 20. let, kdy byly v německých zemích vystaveny diskriminační zákony. Skrze tyto zákony byli Romové donuceni registrovat se u policie a prokazovat se identifikační kartou, kterou u sebe museli nosit dospělí i děti romské příslušnosti. V případě, že tito Romové nebyli zaměstnaní, byli posíláni do nacistických táborů. Hancock (2005) Tyto události přisuzuje k přetrhání rodinných vazeb a zničení socio kultury Romů. V případě, že byl nějaký člen rodiny poslán k deportaci, ostatní z rodiny se k němu přidali a došlo tedy k úmrtí celé rodiny (Dušan, Nečas, 1993, s. 23–24).

Problémy, které zamezují začlenění Romů do společnosti jsou hlavně v odvětví vzdělání a bydlení, které souvisí s uplatněním na trhu práce. Dalšími mohou být stigmatizace, která se prohlubuje v rámci médií a v neposlední řadě mezigenerační proces, kdy se jedinec tvoří na základě celkového modelu své rodiny (Kaleja a Knejp, 2009, s. 162–163).

Celistvá schránka každého člověka je mimo jiné ovlivňována společenstvím, ve kterém se nachází. Zasahují zde oblasti sociální, generační a vztahové (Dočkal, 2008, s. 62).

Rodina je ve výchově základním kamenem při vývoji člověka a z pohledu Romů je velmi významná při tvorbě prostředí vzájemného respektu a porozumění. Role muže je v rodinném uspořádání nadřazená a žena by měla být poslušnou manželkou, která se stará o děti a domácnost (Matoušek a Pazlarová, 2014, s. 106, 107). Na druhou stranu se dnes setkáváme s tím, že se role, které byly v minulosti obvyklé, mění a často muž, který měl dříve jen zabezpečovací roli, vypomáhá ve výchově a domácích pracích (Kaleja, 2011, s. 13–15)

V každé nové generaci vznikají jiné sociální fenomény. I přesto, že mezi generacemi starších a mladších lidí vzniká pomyslná mezera, najdeme zde i spoustu společných znaků (Veteška a Vacínová, 2011, s. 142).

Typické pro romské ženy ve světě je jejich oděv a tradiční romský kroj a šátek na hlavě zahalující vlasy vdaných žen je kvůli moderním trendům obvyklý spíše u tradičního obyvatelstva ve východní Evropě (Marushiakova a Vesselin, 2016, s. 44 [online]).

Pokud se zaměříme na sňatek mezi Romy, je důležité vnímat různosti kultury dané kasty. Některé sňatky jsou podle zvyklosti uskutečňovány s donucením, tedy příslibem budoucího sňatku mezi ženou a mužem. Další zahrnují finanční stránku, kdy se jedná o věno nevěsty. (Bakalář, 2004, s. 35). Matoušek a Pazlarová (2014, s. 104, 105) také uvádějí, že se Romové rozdělují do skupin dle “původu”, tudíž zvyky jsou u každého spíše podobné, nebo jiné a nemůžeme tedy o Romech mluvit jako o skupině stejně nastavené kultury.

Romské sňatky jsou postupem času méně uzavírány v kostelech a klesá sňatečnost. Toto platí i pro celou společnost, takže romská komunita tzv. reagují na celospolečenské změny (Svoboda a Smolík, 2010). Jak také uvádí Uhrek a Davidová (2010, s. 59–61), tradice a zvyky Romů, podobně jako u majority, prošly změnami, způsobenými nastavením sociální politiky daného státu a historickými souvislostmi.

2.2 Vrstevníci

Prostředí, ve kterém se jedinec pohybuje, ho ovlivňuje a tvoří jeho tzv. identitu. Převážně prostřednictvím rodiny a vrstevníků si jedinec uvědomuje prožívání své i ostatních. Kvůli sociálnímu prostředí, ve kterém se pohybuje, může vzniknout tlak ze společnosti na určité společensky správné chování a normy (Čech a Zvoníčková, 2017, s. 30).

Během dospívání je dítě v interakci s mnoha vrstevnickými skupinami a postupem času je ztrácí, obměňuje. Vrstevníci jsou pro člověka, převážně v nízkém věku, prostředkem k uvědomění si vlastního já (Macek, 2009, s. 22).

V roce 2019 i přes veškeré snahy nedošlo ke zlepšení vztahů Romů s majoritní společností (Zpráva o stavu romské menšiny, 2020). Stát nově vydal dlouhodobou Strategii romské integrace pro rok 2021-2030, kdy uvádí, že dosavadní kroky institucí nevedou k nápravě, nýbrž naopak k prohloubení negativního postoje majority vůči Romům (Strategie rovnosti, začlenění a participace Romů (Strategie romské integrace) 2021–2030). Majoritní společnost si utváří

vůči Romům názor na základě předsudků a stereotypů, které vycházejí z přesvědčení, že se Romové vyhýbají práci a využívají sociálních dávek (Kraus a Hroncová 2012, s. 51).

Mladí Romové se musí vypořádávat s výzvami zakořeněných v romských tradicích a kultuře, kdy hovoříme o očekávání společnosti od mladých romských žen, či Romů v LGBT komunitě, kteří se potýkají s odsuzujícím chováním i ve svých komunitách (Fremlova a kol., 2014, s. 17 [online]).

2.3 Vzdělání

Matějů, Straková a Basl (2006, s. 7,8) uvádějí, že přístup ke vzdělání je ovlivňován vlivy, které mají kulturní, historický, politický a geografický rozměr. Středem zájmu klasické romské rodiny je uspokojení krátkodobých potřeb a otázka vzdělání nehraje v jejich životech podstatnou roli, což poté může vést k menšímu uplatnění na trhu práce (Vágnerová, 2014). Například Kodymová, Koláčková (2010, s. 299–314) se v rámci vzdělání věnují tématu zaměstnání, kde popisují, jak musí Romové čelit překážkám, souvisejícím nejen s jejich etnikem, ale i úrovní dosaženého vzdělání a sociálními dovednostmi, které dále vyústí ve ztrátu zájmu a frustraci při snaze najít si práci.

Velký vliv na vzdělávání mají převážně rodiče, kteří nepřikládají velký význam dennímu režimu a úspěchům ve studiu svých dětí. Důsledkem toho se dítě hůře adaptuje na školní prostředí a vznikají problémy spojené se školní docházkou a výsledky ve škole (Vágnerová, 2014, s. 636). Na druhou stranu jsou dle Zprávy o stavu romské menšiny v České republice za rok 2019 vzdělání a úspěšní Romové inspirací pro romskou mládež (Zpráva o stavu romské menšiny, 2019). Problém Romských žáků je hlavně v jejich umísťování do zvláštních škol, které je dle Moussové (2009, s. 32) zapříčiněno nedostatečnou docházkou do mateřských škol, kde si dítě vytváří základní sociální dovednosti a znalosti jako je řeč a psaní. Z výsledků výzkumu zabývající se inkluzí a předsudky ze strany učitelů ve školách dále vyplývá, že pokud mají učitelé vůči svým romským žákům předsudky, odmítají se edukovat v novém způsobu učení a pochopení kulturních rozdílů (Zacharová, Lemešová, Miskolci, Cabanová, Horváthová a Sokolová, 2019 [online]).

Horší přístup ke vzdělávání je odůvodněn mimo jiné i nastavením školního systému a sociálně – ekonomickým statusem rodin, kdy je romský žák postaven před obtížný úkol prosadit se v tzv. soutěži v hodnocení mezi spolužáky dle jeho schopností a zároveň čelit sociálnímu vyloučení sebe i své rodiny (Matějů a kol., 2006, s. 8). Dalším z mnoha důvodů nižší docházky

předškolního vzdělávání romských dětí je podle (Strategie rovnosti, začlenění a participace Romů (Strategie romské integrace) 2021–2030, s 49) finanční zatížení rodiny při placení školného a obědů.

V dnešní době můžeme zaznamenat více vzdělávacích programů pro mladé Romy, které jsou součástí prevence nezaměstnanosti a více se otevírá téma romské problematiky ve spojitosti s neziskovými organizacemi. V tomto směru je důležité, aby se provozovatelé služeb a sociální pracovníci více angažovali v makro úrovni státu a hájili zájmy svých klientů v rámci konferencí, či změně legislativy. Snaha o změnu legislativy je v jednání už velmi dlouhou dobu a nepomáhá k tomu ani řádně upravený zákon o sociálních službách, který by upřesnil činnost subjektů a upravil by sankce za jejich neplnění, či porušení povinností (Funková, 2019[online]).

2.4 Sociálně vyloučená lokalita

Romové, žijící ve vyloučených lokalitách jsou odsouzeni na život bez jakéhokoliv dlouhodobého životního cíle. Často nabývají pocitu, že mimo komunitu jsou ztraceni, nepřijetí a nedokáží se odpoutat od strachu ze změny všedního života (Sociální práce/Sociálna práca, 2002, s. 9). Duševní zdraví a psychická pohoda jedince je odrazem vnímání smysluplného života, který je v životě jedince velmi důležitý, při poznávání sebe sama (Dvořáčková, 2012, s. 67).

Mnoho lidí uvádí, že nechtějí žít v sousedství s Romy, a proto se stává, že se města uchylují k řešení vytváření sociálně vyloučených míst, tzv. ghett (Kaleja, 2011, s. 15). Na základě zprávy sociálně vyloučených lokalit bylo definováno, že se v souvislosti se sociálně vyloučenými lokalitami myslí prostor, kde se setkávají lidé se společným znaky sociálního vyloučení, kteří nemají dostatečný přístup k sociálním službám, převážně terénním programům, sociálně aktivizačním službám, odbornému sociálnímu poradenství a nízkoprahovému zařízení pro děti a mládež (Büchlerová a kol., 2015 [online]). Obyvatelé sociálně vyloučených lokalit jsou vystavováni diskriminaci, nízkému vzdělání apod. Tyto projevy jsou dále doprovázeny nezaměstnaností, chudobou a sociálně patologickými jevy (Kajanová 2009, s. 54, 55). Glumbíková (2017, s. 45 [online]) doplňuje, že diskriminace, která se objevuje v rámci sociálně vyloučených lokalit, nemusí souviset jen s etnicitou, ale působí zde další faktory, jako je socioekonomický status, či pohlaví jedince.

Ve většině sociálně vyloučených lokalitách tvoří Romové majoritu, ale podle závěrů výzkumu SVL v nich přibývá neromského obyvatelstva, a naopak mladí Romové tyto území opouštějí, tudíž se poměr snižuje. Tato situace je zapříčiněna růstem mobility, kdy dochází k vytlačování sociálně znevýhodněných jedinců na okraj měst, či menších obcí se špatnou infrastrukturou. Jedním z důvodů je nabídka majitelů bytů zneužívajících systému dávek na bydlení. Významně zastoupeni jsou i senioři, kteří mají strach z odcizení, zhoršenou tělesnou mobilitu a vazbu na bydliště, kde se narodili. Důvodem je také propad seniorů na hranici chudoby kvůli nízkým příjmům ze starobního důchodu a rostoucím nákladům na bydlení (Büchlerová a kol., 2015). Vlivem urbanizace se mnoho lidí přesunulo do větších měst a mládež je nyní vystavena většímu riziku působení sociálně patologických jevů, jako jsou užívání drog, různé krádeže, závislost na hazardních hrách a další (Matoušek, 2010, s. 268).

2.5 Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež

Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež může být místem, kde se provádí vzdělávání a prevence před záškoláctvím (Němec, 2020, s. 158, 159 [online]). Poskytované služby jsou ukotveny a vysvětleny v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

Umístění těchto center reaguje na potřebu v určité oblasti, kdy organizace často využívají volných prostorů, jako jsou garáže a sklepy (Bednářová a Pelech, 2000, s. 35).

Poskytování služeb v těchto zařízeních je anonymní a dítě, které jej navštíví není do aktivit nuceno, nýbrž zapojováno. V tomto ohledu je dítěti nabídnuta určitá participace a rozvoj sociálních dovedností, které souvisí s prevencí, kterou nízkoprahové zařízení poskytuje (Bednářová a Pelech, 2000, s. 34). Ač by se dalo říci, že na první pohled nízkoprahové zařízení pro děti a mládež nabízí volnočasové aktivity formou zájmových kroužků, hraní her a pořádání různých akcí, na všechny tyto činnosti musí sociální pracovníci umět reagovat a vnímat je optikou prevence proti sociálně patologickým jevům a naplňování mezilidských vztahů (Junová a kol., 2015, s. 126).

2.6 Projevy diskriminace (Věčný outsider)

Největší částí romské populace v Evropě, která sčítá kolem 10–12 milionů, jsou mladí Romové pod třicet let. Tato skupina se potýká s různými formami diskriminace, ve kterých hrají velkou roli sociální problémy jako chudoba, vyloučení, stigma a násilí. (Fremlova a kol., 2014, s. 8).

O mladých romských mužích se vytváří mediální obraz skrze televizní zpravodajství a novinové články hovořící o jejich agresivitě a zločinech. Toto negativní vnímání se velmi špatně vyvrací a vzbuzuje v mladých Romech frustraci (Fremlova, Georgescu, Hera, Marin a Miletic, 2016, s. 17).

Gjuričová a Kubička (2009, s. 211) uvádějí, že vztah mezi Romy a majoritou je napjatý a často poukazuje na odlišnosti romských komunit následovně: *“Jsem pro toleranci, nemám problém s Romy, pokud se chovají normálně jako my”*. To také doplňují Hroncová a Kraus (2010, s. 274) tím, že se Romové stávají cílem většiny extremistických hnutí, jako jsou například skinhead. Kaleja (2011, s.14) argumentuje tím, že Romové mají vlastní zvyky a vzorce chování, ukotvené v jejich kulturním vývoji, jako je například život “ze dne na den”, rodinné vazby, či prostředí, které je pro společnost často nepochopitelné (Kaleja, 2011, s. 14).

Čeští autoři píšící o romské problematice se vyjadřují k častému porovnávání Romů a ne-Romů, které je ukotveno v myšlení evropských zemích (Jakoubková a kol., 2007, s. 20). Dle přednášek Šotoly (2020) na Filozofické fakultě je právě toto porovnávání důvodem pro prohloubení diskriminace a rozdělení minoritní a majoritní společnosti.

Mnoho Romů se dnes potýká s nedostatkem motivace ke vzdělávání, které je spojeno s kvalifikací, a tedy lepším uplatněním na trhu práce. Ztráta motivace je také zapříčiněna diskriminací jak ve škole prostřednictvím umístování dětí do zvláštních škol, tak při hledání pracovní pozice, nebo již v pracovním kolektivu (Bartáková, 2004, s. 65).

Je nezbytné, aby se nejen všechny členské státy EU zapojovaly do integrace a zlepšení podmínek pro život Romů na úrovni státu v rámci sociální politiky a Evropské Unie (Strategie romské integrace, 2015 [online]).

S vidinou zlepšení životní situace lidí v České republice a větších volebních preferencí se politické strany snaží dotýkat i sociálních témat. Pro populistické strany je typické podněcování a prohlubování strachu z neznámého a cizího. Jedno z nejčastějších populistických témat je problematika romského etnika, kdy se politici zejména z okrajové části politického spektra zabývají např. otázkou bydlení a soužití s Romy. Spíše, než by ukazovali veřejnosti a svým voličům to, co se v této oblasti povedlo, poukazují raději např. na zničené domy po dlouholetém obydlení Romy, které doplňují fotografiemi apelující na emoce a snaží se vyvolat strach, či znechucení. Mnoho lidí si tyto informace neověřují a nedokáží rozpoznat snahu o manipulaci prostřednictvím lživých informací.

Shrnutí kapitoly

Jak uvádí Davidová a Uherek, každá romská rodina má jiné kulturní hodnoty, a ne každý Rom přikládá důležitost svým kořenům. Tradiční Romové se v dnešní době objevují spíše ve východních zemích. Jak uvádí Hancock, vztahové sítě a kultura u lidí romského etnika se zpřetrhaly mimo jiné v období holocaustu, kdy byla za 2. světové války usmrcena velká část Romů.

Vliv na vývoj jedince má mimo rodinu i jeho prostředí, ve kterém vyrůstá. S každým jednotlivcem musíme jednat individuálně, dle jeho potřeb a možností. Jak uvádějí autoři Junová a kol., sociální pracovníci v nízkoprahových zařízeních by měli reagovat na potřeby uživatelů služby a působit v oblasti preventivně, aby se předcházelo sociálně patologickým jevům. Cílem tohoto zařízení je, aby bylo dítě v tomto zařízení podporováno v budování mezilidských vztahů a trávení smysluplného volného času.

Mnoho Romů se potýká s diskriminací v oblasti vzdělání, bydlení, na trhu práce apod.

Během své praxe jsem se setkala s tím, že mnoho dětí z romských komunit bylo registrováno do speciálních škol určených pro žáky se speciálními potřebami. Bohužel zde bylo mnoho nadaných romských žáků, které způsob vzdělávání dané školy tzv omezoval v rozvoji dovednostech. Problém jsem zaznamenala v nedostatečném předškolním vzdělávání a nízkou motivaci žáků a jejich rodičů. Tato problematika je však velmi obsáhlá a může být uchopena z mnoha pohledů jinak. Velký problém je také finanční tíseň, kdy si rodiče žáků nemohou dovést posílat své děti do škol z důvodu drahé dopravy a stravování.

Autoři Gjuričová a Kubička se vyjadřují ke vztahu majority a Romů, kdy většina obyvatel z majoritní společnosti nechce společně žít v jejich blízkosti. Kaleja také uvádí, že pomyslná propast mezi majoritou a Romy je zčásti způsobena romskými zvyky a způsobu života, který se běžně neshoduje s tzv. běžným fungováním ve společnosti. Z mého pohledu je proto důležité tvoření strategií státu, které si členské státy Evropské Unie domluví a musí usilovat o jejich naplňování na všech úrovních státu. Otázkou však je, na kolik jsou tyto strategie plněny, nebo dokonce i "obcházeny".

3 Strategie řešení problémů

V rámci této kapitoly budou představeny hlavní sociální problémy Romů a strategie jejich řešení. Následně bude popsán pojem motivace a její působení při řešení sociálních problémů Romů. Ze zprávy o stavu romské menšiny (2020, s. 56 [online]) vyplývá, že za rok 2019 se v České republice sociální vyloučení či ohrožení sociálním vyloučením týkalo 119 000 Romů z celkového počtu 262 000³ osob romského etnika.

Vzhledem k nepřesnosti dat nelze přesně určit počet Romů v České republice, takže tyto údaje nemohou být zcela přesné. Jako důvod je uveden jejich nedostatek, který souvisí s přerušením evidence etnicity osob dle zákona č. 271/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin (Zpráva o stavu romské menšiny, 2019 [online]).

3.1 Sociální problémy Romů

Jak jsem již uvedla, v dnešní české společnosti jsou Romové stále nejvíce odmítanou skupinou i přes veškeré snahy o změnu. Představitelé vlády se zabývají změnami legislativy, avšak realizace v důsledku přivádí nedomyšlené následky spojené s přenesením odpovědnosti na Romy například při užívání dávek (Strategie romské integrace, 2015 [online]). To také potvrzuje nová dlouhodobá strategie státu, která popisuje snahu institucí o zlepšení situace Romů formou změny zákona o hmotné nouzi, kdy se pozastavilo vyplácení dávek pro nově příchozí osoby do městem určených oblastí tzv. bezdoplatkových zón. Nedomyšleným důsledkem je prohloubení diskriminace (Strategie státu, rovnosti, začlenění a participace Romů (Strategie romské integrace) 2021–2030).

Podle Agentury pro základní práva z roku 2016, 41 % Romů uvedlo, že se setkalo s diskriminací v oblasti zaměstnání, ve školství, při komunikaci s pracovníky ve zdravotnictví a administrativními pracovníky na úřadech (Roy, Agatiello, 2021, s. 8 [online]). Navíc v prohlášení mladých Romů, v projektu (Fremlova a kol., 2014, s. 18 [online]), policejní složky zneužívali své moci a byly nadmíru agresivní jen kvůli jejich národnosti.

³ Čísla jsou pouze orientační. Nelze určit přesný počet kvůli nedostatečným informacím ze sčítání lidu roku 2011.

Tabulka 1 Vztah k národnostním skupinám žijícím v ČR(%)

	Velmi sympatičtí (1)	Spíše sympatičtí (2)	Ani sympatičtí, ani nesympatičtí (3)	Spíše nesympatičtí (4)	Velmi nesympatičtí (5)	Nevím	průměr
Češi	47	38	13	2	0	0	1,70
Slováci	41	43	12	3	1	0	1,79
Poláci	13	38	34	10	3	2	2,51
Maďaři	7	28	44	11	4	6	2,74
Vietnamci	6	34	38	17	4	1	2,80
Židé	6	27	40	11	6	10	2,82
Němci	5	32	37	18	6	2	2,88
Bulhaři	5	25	42	15	5	8	2,88
Rusové	5	20	39	24	10	1	3,15
Ukrajinci	2	22	40	25	10	1	3,18
Číňané	2	16	37	26	13	6	3,34
Rumuni	2	14	37	30	10	7	3,35
Arabové	1	6	20	35	34	4	3,98
Romové	1	4	23	36	35	1	4,02

Zdroj: Tuček, 2020, s. 2 [online]

Z výše uvedené tabulky tiskové zprávy centra pro výzkum veřejného mínění vychází, že s Romy a Araby česká společnost nejméně sympatizuje. Do šetření se zapojilo 14 národnostních skupin žijících na českém území, celkem 1012 respondentů a jedno z kritérií bylo uvedení věku nad 15 let. Hodnocení bylo prováděno pomocí bodované škály, kdy byly body rozřazeny následovně: *“bod 1 - velmi sympatičtí, bod 2 - spíše sympatičtí, 3 - ani sympatičtí, ani nesympatičtí, 4 - spíše nesympatičtí a 5 - velmi nesympatičtí.”* Důvody diskriminace uvádím výše (Milan Tuček, 2020 [online])

Hlavní otázkou, kterou se zabývají autoři píšící o romské problematice, je uplatnění na trhu práce, které je v dnešní době oproti minulému socialistickému režimu nižší. Na druhou stranu za socialismu Romové zastávali méně kvalifikované a uměle udržované práce, což po změně režimu vedlo ke zrušení těchto prací a Romové nebyli schopni se změnám přizpůsobit (Bartáková, 2004, s. 28, 29)

Další ze sociálních problémů je nedostupnost bydlení, jež je ovlivněn různými příčinami, kterými mohou být vysoké náklady na bydlení, zadluženost, dosud neschválený zákon o sociálním bydlení a další (Pospíšil a Smutková 2017, s. 440). Této situace zneužívají tzv. obchodníci s chudobou, kteří poskytují bydlení s vysokými nájmy lidem pobírající sociální dávky (Kupka a kol., 2019, s. 34).

Překážkami pro přístup k sociálním službám uvádí (Eurodiaconia, 2014 [online]) chybějící dokumentaci Romů, kvůli které se potýkají se sociálními problémy v oblastech vzdělání, zaměstnání, sociálního zabezpečení a zdraví. Dalšími jsou komunikace, nedostatečná

informovanost o sociálních službách či špatné zkušenosti s jednáním a pomoci ze strany sociálních pracovníků.

3.2 Strategie řešení

Strategie sociálního začleňování je v dnešní době zaměřena spíše na ekonomickou oblast, ale je nutné podotknout, že sociální, kulturní a převážně politická sféra jsou důležitými aktéry při začleňování Romů (Stanková, 2020, s. 75)

Dle programového prohlášení o sociálním začleňování Romů Eurodiaconia (2014, s. 4) doporučuje následovně: Evropská Unie by měla zajistit, aby se členské státy v rámci svých strategií začleňování Romů angažovali v oblasti trhu práce a s tím spojené administrativní záležitosti, podpoře příležitostí, služeb, sociálních pracovníků a poskytovatelů služeb sociální péče. V rámci srozumitelnosti informací spojené s právy Romů je doporučeno financování školení pro poskytovatele služeb a uvádění informativních dokumentů v romském jazyce.

Publikace Eurodiaconia, která vychází z vyhlášení z roku 2014 poukazuje na potlačení rasismu prostřednictvím strategie Evropské unie, usiluje o podporu sociálního a ekonomického začleňování Romů, tedy boji proti chudobě, tzv. anticikanismu a podpora participace Romů (Roy a Agatiello, 2021, s. 8).

Je nezbytné, aby byli sociální pracovníci, aktéry v makro úrovni sociální politiky, které realizují pomocí publikačních činností, zapojení se do sociálních komis, komunitního plánování, konferencí a další (Vojtíšek, 2015, s. 32). Sociální pracovník musí být schopen uplatňovat práva a povinnosti vyplývající ze zákona o sociálních službách (Zákon č. 108 §109-§111) a měl by jednat podle etického kodexu sociálních pracovníků.

Pro integraci Romů je potřeba podporovat a zlepšovat nejen politiku státu, ale i postavení majority vůči Romům které je ovlivňováno mediálním obrazem, podněcující k diskriminaci (Maříková, 2010, s. 221).

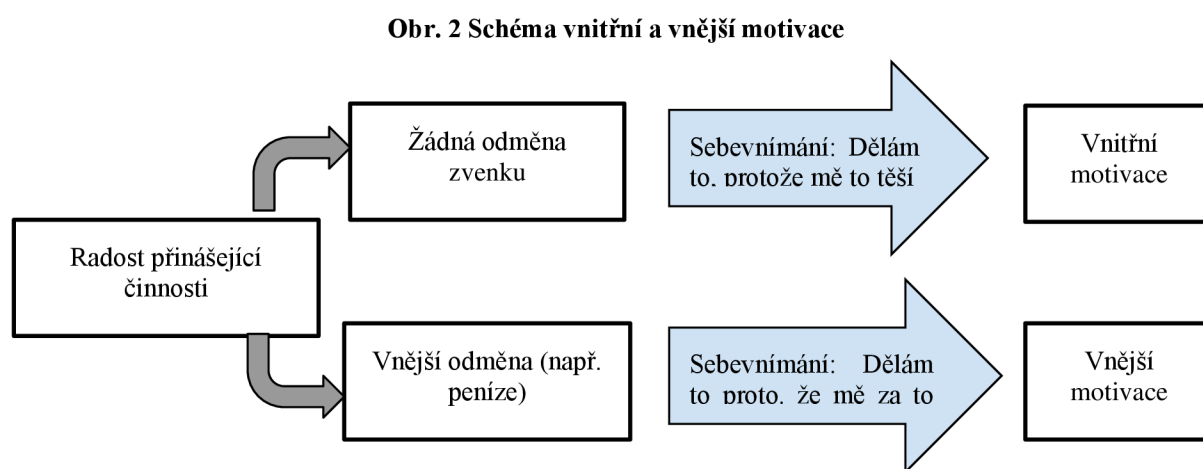
Na druhou stranu není možné na všechny Romy využít jednoho přístupu řešení, například při otázce integrace, na které mají dopad mimo jiné hlavně historické souvislosti. Každá Romská komunita, či jednotlivec má jiný životní styl, tedy potřeby a je důležité k nim přistupovat individuálně (Rövid, 2011, s. 19).

3.3 Motivace k řešení

Definice motivace je těžce uchopitelný pojem, kterým se zabývají autoři po celém světě. V této době máme motivaci interpretovanou jako subjektivní pocit, kdy jedinec pociťuje touhu, nedostatek a chtění (Maslow, 2014, s. 80). Nakonečný (2005) motivaci definuje jako prostředkem při uspokojování potřeb jedince a pokud člověk tyto potřeby naplňuje, blíží se k vytouženému cíli, který pak ovlivňuje spokojenost v životě.

Nakonečný (2004) se v rámci motivace zaměřuje na chování, které rozděluje do dvou hledisek, tedy na to, jak se člověk chová a proč se tak chová. Výsledkem motivace je dosažení určitého, nebo náhradního cíle, případně zjištění jiného cíle v procesu jednání. Pokud není pro jedince cíl nějak hodnotný, přestává být zajímavý (Nakonečný, 2004, s. 181).

Motivace je určována vnitřními a vnějšími faktory⁴, které napomáhají k činnosti lidí. Vysvětlení je popsáno ve schématu níže. Pokud je odměna příliš velká, nebo častá, může však v důsledku dojít k tomu, že se činnost stane závislá na odměně a jedinec ztrácí vnitřní motivaci (Mayers, Bildová, Paseková a Vaďurová, 2016, s. 131, 132).

Zdroj: Mayers a kol., 2016, s. 132

Postavení ve společnosti úzce souvisí s motivací, tedy úsilím o získání nadřazenosti nad ostatními. Tato nadřazenost je způsobena potřebou někam patřit a je provázena předsudky vůči ostatním jednotlivcům či skupinám (Mayers a kol., 2016, s. 296, 297).

V rámci otázky Romské problematiky je snaha státu a organizací o podporu a motivaci pro zlepšení podmínek dané skupiny. Mimo jiné, je zde klíčové neopomíjet individualitu každého

⁴ Obr. 2

jednotlivce a zajímat o jeho názor na danou věc (Strategie romské integrace, 2015, s. 20 [online]). Zatím se romské komunity v otázce emancipace aktivně neprojeví (Vágnerová, 2014, s. 640). Proto je nezbytné, aby byly na politické scéně subjekty, které v tom vzdělávají a podporují participaci romské komunity při řešení sociálních otázek, jako je tomu například u České pirátské strany (Česká pirátská strana, 2019 [online]).

Ve školním prostředí je významné, aby učitelé motivovali své žáky pro plnění školních povinností a podporovali je v jejich kreativním myšlení aktivitě (Kaleja a Knejp, 2009, s. 115).

Shrnutí kapitoly

Jak již bylo popsáno, Romové se nejčastěji potýkají s problémy diskriminace v oblasti zaměstnání, ve škole či na úřadech. Při řešení životní situace Romů, jak uvádí Eurodiaconia, je mimo jiné problém v neinformovanosti o sociálních službách, kterých by mohli lidé využít. Jak bylo popsáno ve strategii Romské integrace, často se stává, že s vidinou zlepšení situace přicházejí nedomyšlené následky, na které by měl však stát reagovat. Myslím, že motivace je nedílnou součástí lidského života a měla by být podporována už od dětství ve škole, jak uvádí autoři Kaleja a Knejp. Pokud je dítě ve škole podporováno a motivováno, vzniká větší pravděpodobnost toho, že bude mít lepší prospěch a bude chtít do školy chodit. Vzdělání je hlavní prevencí proti nezaměstnanosti, a to je také jeden ze sociálních problémů, se kterým se Romové setkávají. Na druhou stranu, jak bylo uvedeno, v této oblasti se potýkají s diskriminací a často jsou nuceni pracovat na černo.

Je nezbytné zdůraznit, jak také píše Rövid, že ke každému člověku je potřeba přistupovat individuálně s ohledem na jeho možnosti a potřeby.

4 Výzkumná část

Ve výzkumné části budou popsány výzkumný cíl práce a výzkumná otázka. Poté bude uvedena technika kvalitativního výzkumu, díky které budou získávány data a následná práce s nimi. V závěru práce bude rozepsáno, jak se postupovalo při vyhodnocování dat a jaké vyšly z výzkumné práce výstupy.

4.1 Výzkumný cíl a výzkumná otázka

Cílem práce je **zjistit, jaké jsou nejčastější a významné problémy Romů – mileniálů z pohledu sociálních pracovníků působících s romskou komunitou a co jsou motivace pro jejich zvládnutí.**

Výzkumná otázka – **Jaké jsou významné problémy Romů mileniálů a jaké jsou motivace pro jejich zvládnutí?**

Výzkumná otázka je dále dělena na **dílčí výzkumné otázky:**

VO1: Jaké jsou nejčastější problémy, se kterými se mladí Romové vypořádávají?

VO2: Jaké strategie pro řešení problému využívají mladí Romové?

VO3: Co motivuje mladé Romy pro řešení svých sociálních problémů?

VO4: Do jaké míry si sociální pracovníci myslí, že do života Romů zasahují kulturní hodnoty a má to určitou spojitost s jejich problémy?

Záměrem práce je zjistit, jak mladí Romové přistupují k řešení svých problémů a jakým způsobem jsou motivováni.

4.2 Popis použité metody

V kapitole bude uvedena zvolená metoda pro získávání dat, podložená odbornou literaturou, metoda výběru účastníků rozhovoru a následně bude popsána technika zaznamenávání a zpracování rozhovorů. Poté bude rozebrána oblast etických zásad, které ovlivňovaly způsob získávání dat.

4.2.1 Kvalitativní výzkum

Kvalitativní výzkum umožňuje zabývat se informacemi a popisy konkrétních sociálních případů do hloubky. Oproti kvantitativnímu výzkumu je tedy časově náročnější a dává podrobnější vhled do dané problematiky (Hendl, 2016, s. 54).

Hlavní podmínkou pro práci s výzkumem je přístup k objektivním informacím. Výzkumník musí vycházet z odborné literatury a postupovat dle předepsaných pravidel, které nám popisují autoři zabývající se kvalitativním a kvantitativním výzkumem. Každý autor je popisuje svými slovy, avšak základ zůstává stejný (Pána a Somr, 2007, s. 52–57). Zdroje literatury se dle Jarošová (2007, s. 29) rozdělují na primární a sekundární. Primárním zdrojem rozumíme to, co vychází z prací daného badatele a oproti tomu sekundárními zdroji jsou výzkumné práce jiných autorů.

Důležitým faktorem pro úspěšný kvalitativní výzkum je pojem validita, která nám zaručuje shodu mezi výsledky a cílem (Pána a Somr, 2007, s. 56, 57).

Oproti kvantitativnímu bádání výzkumník získává informace díky rozhovorům, které provádí s respondenty v jejich přirozeném prostředí (Jarošová, 2007, s. 21). Rozhovory provádí pomocí předem připravených otázek, které napomáhají k objasnění daného výzkumného problému (Hendl, 2016, s. 38–40). V odpovědích se poté snaží nalézt souvislosti, a proto je nezbytné, aby byl průzkumník schopný rozpoznat všechny proměnné, které při rozhovorech působí (Jarošová, 2007, s. 26). Výzkumník se zabývá menšími skupinami a při makro pohledu jsou vybírány konkrétní uskupení lidí (Hendl, 2016, s. 54)

4.2.2 Metoda výběru účastníků rozhovoru

Kvalitativního výzkumu se zúčastnilo celkem 9 účastníků rozhovoru. Účastníky výzkumu byla určitá skupina lidí – sociální **pracovníci v organizacích pracující s Romy mileniály**. Rozhovory probíhaly online, přes platformy Google Meet, Zoom a účastníci se připojovali z jim přirozeného prostředí, tedy ze svých kanceláří v daných organizacích. Kontakt na sociální

pracovníky, se kterými byl rozhovor proveden jsem získala postupně během svých praxí během tří let a poté jsem je oslovila k provedení rozhovoru. Během prvního rozhovoru jsem zjistila, že jsou mé předem připravené otázky srozumitelné a sociální pracovníci dokáží reagovat na mé případné dotazy. Na druhou stranu Vzhledem k cílové skupině Bakalářské práce jsem se s některými sociálními pracovníky obtížně dostávala do tématu více do hloubky z důvodu obav toho, co by bylo řečeno ze strany účastníků rozhovoru. Bylo pro mě bylo obtížné naučit se pracovat se stresem a opakováním slov.

Metoda výběru účastníků rozhovoru byla z části samovýběrem, ale i záměrným (účelovým) výběrem V jedné organizaci jsem oslovila sociální pracovníky jednotlivě a v dalších dvou byli osloveni vedoucí sociálních služeb, aby předložili můj dotaz na rozhovor sociálním pracovníkům a ti se mi jednotlivě přihlašovali pomocí emailu. Výhodu ve výběru vzorku spatřuji v tom, že se jedná o sociální pracovníky, kteří pracují s Romy a jsou tedy schopni porozumět otázkám. Další výhodou je dobrovolnost účasti na rozhovoru, a tedy vzájemná důvěra mezi námi.

U metody **záměrného (účelového) výběru** platí, že výběr výzkumného vzorku vychází z úsudku výzkumníka, který vybírá, co bude pozorováno dle potřeb svých a výzkumu. Do výzkumu jsou zařazováni účastníci, kteří splňují předem nastavená kritéria (Miovský, 2006, s. 136).

Metoda **samovýběrem** je dle Miovský (2006, s. 133, 134) založena na dobrovolnosti a aktivitě účastníků rozhovoru zapojit se do výzkumného šetření. Rizikem může být motivace, pro kterou se účastníci rozhodli vést daný rozhovor. V tomto případě si myslím, že tato situace nenastala a účastníci rozhovoru byli motivováni vnitřně.

4.2.3 Technika Focus group

Pro sběr byla zvolena technika Focus group, neboli fokusové skupiny. Tato technika je jednou z možností kvalitativního výzkumu, díky které se sejde skupina lidí nad debatou k určitému tématu za doprovodu moderátora. V roli moderátora je výzkumník, který určí téma diskuze a díky předem připraveným otázkám určuje směr debaty. Výzkumník nechává skupinu, aby se vyjadřovala a navzájem vyměňovala své zkušenosti a poznatky (Hendl, 2016, s. 416).

Tato technika byla zvolena s ohledem na téma práce a snadnější zaznamenávání odpovědí. Díky tomu, že se šlo k jednomu rozhovoru více lidí, mohli účastníci rozhovoru mezi sebou diskutovat a doplňovat navzájem myšlenky, které byly řečeny.

Vzhledem ke zhoršené epidemiologické situaci spojenou s COVID-19 musely být rozhovory provedeny online, přes platformu Google Meet a aplikaci Zoom. Tato skutečnost narušila prováděný rozhovor, ale i přesto se rozhovor podařilo zaznamenat. Rozhovory byly kvůli časovým možnostem limitovány počtem účastníků rozhovoru, proto byly provedeny tři rozhovory, pokaždé se třemi sociálními pracovníky. Dva rozhovory trvaly přibližně 30 minut a poslední rozhovor zabral 90 minut.

4.2.4 Popis fixace a zpracování dat

Rozhovory byly zaznamenány na videozáznam a nebylo tedy nutné si dělat v průběhu rozhovoru poznámky. Díky zaznamenávání pomocí videozáznamu je snadnější transkripce přirozených interakcí a porozumění interakcí mezi účastníky rozhovoru a moderátorem (Hendl, 2006, s. 46).

S účastníky rozhovoru se domluvil datum a čas schůzky. Během rozhovoru jsem udržovala oční kontakt a snažila jsem se neverbálně komunikovat pomocí gest. Souhlas s použitím rozhovorů do výzkumu byl proveden ústní dohodou. Proběhlo úvodní představení tématu práce a seznámení se skutečností, že rozhovor bude nahráván.

Po zapnutí nahrávání byly účastníkům rozhovoru kladeny předem připravené otázky. Poté proběhlo ukončení nahrávání a následné rozloučení s respondenty.

Jeden z limitů bylo zjištění, že se dva účastníci rozhovoru nevěnují primárně cílové skupině výzkumu – mileniálové. I přesto dokázali odpovědět na otázky spojené s Romy mileniály, protože pracují v nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež a jejich náplní práce je mimo jiné i komunikace se staršími Romy, tedy jejich rodiči, nebo při poskytování poradenství.

Dalším limitem práce je, že výzkumným vzorkem nebyli samotní Romové. Nebylo však možné sehnat odpovídající vzorek z důvodu nízké motivace a strachu ze strany romské komunity.

4.2.5 Etický rozměr výzkumu

Pro výzkumníka je nezbytné, aby se zabýval etickou odpovědností vůči účastníkům rozhovoru. Důležitost je kladena na souhlas se zpracováním dat, způsob užívání a poskytování dat a zvažování možných následků (Punch, 2008, s. 86–88).

Účastníci rozhovoru byli před rozhovorem dotazováni na souhlas se zpracováním rozhovorů a v průběhu rozhovoru byli seznámeni s tím, že se rozhovor bude nahrávat. Popis účastníků

rozhovoru byl proveden číslováním (1. účastník rozhovoru, 2. účastník rozhovoru...) podle toho, jak postupně odpovídali. Podle videozáznamu, který mám k dispozici jen já, jsem schopna rozpoznat, kdo v danou chvíli odpovídal.

Na začátku rozhovoru, a i během něj byli účastníci rozhovoru ubezpečováni o tom, že se mohou cítit bezpečně. Uvědomovala jsem si, že vzhledem k tématu práce (otázky ohledně problematiky Romů) může být pro někoho obtížné vyjadřovat osobní postoj k dané problematice. Proto nebyli do odpovědí nuceni.

4.3 Popis výzkumného souboru

Vzorek je skupina jednotek, která nám vypovídá o daném problému celé populace. Reprezentativní vzorek volíme na základě společných znaků dotazované skupiny lidí (Jarošová, 2007, s. 34–39)

Jako vzorek jsem zvolila sociální pracovníky v organizacích pracujícími se sociálně vyloučenými lidmi a Romy v Olomouci, Brně a Karlovarském kraji. Rozhovory byly prováděny s kvalifikovanými pracovníky, kteří mají praxi v této oblasti, a tudíž budou schopni poskytnout náležitě informace pro daný výzkum.

Kritériem je náplň práce, dosažené vzdělání sociálního pracovníka dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách a věkové rozmezí klientů, které vypovídá o tom, že se sociální pracovníci věnují dané sociální skupině, jenž se vztahuje k probíranému tématu a cíli. Výzkum se tedy zaměřuje na výpovědi sociálních pracovníků pracujících s mladými Romy – mileniály.

Možný limit vzorku může být v tom, v jaké oblasti se daná organizace nachází. Sociální pracovníci v jedné z organizací se s klienty setkávají v osobním životě, tudíž jejich výpovědi mohou být touto skutečností zkreslené. I přesto, že je dotazování anonymní, další limit sledávám v obavě ze strany sociálních pracovníků, že se získané odpovědi dostanou k jejich nadřízeným pracovníkům. Při jednom z rozhovorů byl kladen důraz na anonymitu organizace a účastníků rozhovoru. To se z mého pohledu také odráželo na jejich výpovědích. Požadavek respektuji a neuvedu název všech organizací, ve kterých je výzkum prováděn. Účastníci byli seznámeni s anonymním zaznamenáváním rozhovoru, tudíž videozáznam, který byl pořízen bude následně převeden do audia a zaznamenávání výpovědi účastníků rozhovorů bude pomocí čísel.

Popis zkoumaného vzorku byl rozdělen do tabulek níže.

Tabulka 2 Základní informace o zkoumaném vzorku skupiny č.1

	1. účastník rozhovoru	2. účastník rozhovoru	3. účastník rozhovoru
Pohlaví	žena	žena	žena
Délka praxe	3, 5 let	2, 5 let	2, 5 let
Pracuje s mileniály	ano	ano	ano

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 3 Základní informace o zkoumaném vzorku skupiny č.2

	4. účastník rozhovoru	5. účastník rozhovoru	6. účastník rozhovoru
Pohlaví	žena	žena	muž
Délka praxe	11 let	13 let	2, 5 roku
Pracuje s mileniály	ano	ano	ne primárně

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 4 Základní informace o zkoumaném vzorku skupiny č.3

	7. účastník rozhovoru	8. účastník rozhovoru	9. účastník rozhovoru
Pohlaví	žena	žena	žena
Délka praxe	5 let	3, 5 roku	3, 5 roku
Pracuje s mileniály	ano	ano	ne primárně

Zdroj: vlastní zpracování

4.4 Analýza dat

Analýza rozhovoru probíhala pomocí otevřeného kódování. V této kapitole bude představen postup kódování a analýza dat.

4.4.1 Otevřené kódování

V rámci otevřeného kódování výzkumník prochází přepsaný text po odstavcích, či větách a přiřazuje k nim své poznámky. Poté se snaží analyzovat informace rozkrývat text pomocí kódů (Hendl, 2006, s. 251).

Rozhovory jsem přepsala do wordového dokumentu a přepsaný dokument jsem procházela po větách. Postupně jsem se pomocí transkripce snažila v textu najít myšlenky či tvrzení, ke kterým jsem přiřadila mnou vytvořený krátký popis. Potom, co jsem v daných výpovědích viděla podobnost, vypisovala jsem tyto informace v kategorie. Pro lepší orientaci v kategoriích a podkategoriích jsem využila výzkumných otázek, které jsem doplňovala přepsanými částmi výpovědi účastníků rozhovoru.

4.5 Výsledky výzkumu

Hlavním cílem výzkumu, který jsem prováděla s účastníky rozhovoru, bylo zjistit, jaké jsou nejčastější a významné problémy Romů – mileniálů. Výsledky jsem rozdělila do pěti kategorií. V první kategorii vymezím opakující se zakázky klientů. Dále se budu zabývat způsoby volení řešení problémů. Další kategorií bude motivace zabezpečení rodiny a důstojného života. Poté následuje kategorie stereotypní vnímání Romů ze strany společnosti zasahující do řešení problémů. Jako poslední kategorií zvolím, jestli kulturní hodnoty zasahují do motivace pro řešení náročných situací Romů.

4.5.1 Opakující se zakázky klientů – bydlení, mateřství, zaměstnání, vzdělávání, komunikace s úřady

Všichni účastníci rozhovoru se shodli na tom, že se během své praxe setkali s obrovskou škálou problémů svých klientů. Z výpovědí vyšly tyto nejčastější oblasti: **Bydlení, Mateřství, Zaměstnání, Vzdělávání a Komunikace s úřady**.

Jedny z hlavních důvodů, kvůli kterým klienti navštěvují sociální pracovníky, jsou **potíže spojené s bydlením**. Tato oblast se ukázala stěžejní pro mladé rodiny. To vychází z odpovědi

4. účastníka rozhovoru: „...*mladá rodina většinou s miminkem a řeší bydlení.*” Spatřuji ve výpovědích 1. a 3. účastníka rozhovoru, že pokud si klienti bydlení najdou, přicházejí za sociálními pracovníky s tím, že si jej chtějí udržet: „...*Bud' nalézt lepší bydlení, nebo udržení bydlení.*” „*Nebo se to týká také jako udržení bydlení.*” Poté při otázce, jaká témata se nejčastěji objevují při práci s Romy, uvedl 1. účastník rozhovoru, že se mimo jiné objevuje oblast dluhů, která úzce souvisí s otázkou bydlení: „...*Bud' nalézt lepší bydlení, nebo udržení bydlení. Pomoc s dluhy. Ten, to spektrum je hodně široké.*”

Dozvěděla jsem se, že v životě romských žen je **role matek** významná, a proto se na sociální pracovníky s těmito problémy obrací. To vychází z výpovědí 3. a 5. účastníka rozhovoru: „...*tak se na mě nejvíc obrací klienti jako rodiče s otázkami ohledně dětí.*” „To rozmezí toho, o co to je, ten zájem, tak jako rodina ano, těhotenství určitě ano...” 4. účastník rozhovoru se vyjádřil k řešení budoucí situace klientů, která má vliv na **materství a následnou výchovu dětí**: „*Já, nejčastěji ehm v mé praxi je to že se jedná o mladou ženu, která je těhotná a nějakým způsobem ehm řeší tu svoji budoucnost.* To doplňuje výpověď 9. účastníka rozhovoru, ze které vyplývá, že se jejich klientky snaží zlepšovat ve výchově svých dětí: „*Že třeba maminka neví, jak se postarat o to dítě, nemá... Takový ty nácviky dovedností. A neví třeba jak zajistit tu péči vlastně o to dítě...*”

Z výpovědi 8. účastníka rozhovoru je zřejmé, že Romové v svých životech řeší i otázku **zaměstnání**: „...*děláme i zaměstnání. Všechno to spadá pod uplatňování práv a oprávněných zájmů...*” 9. účastník rozhovoru také rozvedl častý problém při hledání zaměstnání, když si klient píše životopis. **Zaměstnavatelé odmítají ty klienty**, kteří nemají žádnou praxi v oboru, nebo alespoň předchozí práci, kterou by v životopisu uvedli. To popisuje následovně: „*Jako chcete sestavit ten životopis a nevíte co že jo... Zkušenosti nemá, praxi nemá, stará se o děti dvacet let a když to potom pošlete zaměstnavateli... tak on si prostě říká tohle ne jako.*” Proto se také stává se, že když si Romové práci najdou, **mzda jim často nestačí**, takže si k tomu najdou další práci, která je však bohužel na černo. To uvedl 7. účastník rozhovoru: „*Nejlépe se snažím, aby pracovali legálně, ale oni jdou, a ještě po práci si najdou... když to řeknu... jako ženský nějaký úklid. Aby si prostě trošku přilepšili.*”

3. účastník rozhovoru uvedl, že se věnuje převážně vzdělávání dětí, protože se nachází ve službě poskytující služby rodinám s dětmi (SAS – sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi). 9 účastník rozhovoru uvedl, že pokud má sociální pracovník na starosti klienty, kteří **mají děti, hlavní problém se objevuje v oblasti jejich vzdělání**: „*U tý Sasky (Sociálně*

aktivizační služba pro rodiny s dětmi) jsou to převážně zajištění školních povinností, takže tam převážně řešíme školu...” To doplňují další dva sociální pracovníci ze SAS, kdy 3. účastník rozhovoru říká: „...často se to týká buď vzdělávání nebo nějaké sociálně právní ochrany dětí.” a k tomu doplňuje 1. účastník rozhovoru: „...se na nás obrací i v rámci vzdělávání, péči a výchově dětí..., se vzděláváním.”

Poslední oblast témat, které se objevují při práci s romskými klienty je **komunikace s úřady a u lékaře**. To potvrzují 5. účastník rozhovoru: „Potom jsou tu další ty problémy, které jakoby vznikají všude možně. Což je jako... já nevím úřady...” a 9. účastník rozhovoru: „Lékaře. Řešíme taky doktory. Oni třeba vůbec neví, že jsou nějaký preventivní prohlídky, nebo mají problém se třeba zaregistrovat u lékaře, protože neví, jak to chodí, a tak různě...”

4.5.2 Způsob volení řešení problémů

Pro zachování objektivity, budou dále v práci pojmy správná a špatná strategie uvedeny jen v přímých citacích účastníků rozhovoru. Při otázce, jak hodnotí zvolené strategie řešení, se dva účastníci rozhovoru shodli na tom, že je důležité, **jaký způsob klient při řešení problému zvolí** a sociální pracovník ho musí povzbuzovat. 4. účastník rozhovoru uvedl: „Takže většinou se k nám lidi dostanou právě proto, protože používají ty strategie špatně...Každopádně samozřejmě mezi tím se najdou i dobrý strategie a jde o to samozřejmě je v rámci toho hovoru najít a toho člověka i v tom povzbudit.” To doplňuje 5. účastník rozhovoru: „Takže potom s nima jako probrat toto není vhodný. Touto cestou se nedomluvíte. Pojďme se domluvit na jiné i kdybyste měla udělat ústupek nebo nějaký kompromis.”

4. účastník rozhovoru uvedl, že romské ženy musí při řešení problém zvolit strategii boje, protože by je jinak nikdo neposlouchal. Zasahuje zde společenské vnímání ženy, jako slabší osoby: „Protože ty ženy jsou fakt frustrovaný a bohužel prostě tahle strategie je zvolená kvůli tomu že prostě ji nechce nikdo poslouchat že jo...”

5. účastník rozhovoru dále doplnil, že si jeho klienti často **vybírají tzv nejkratší cestu** pro řešení problému: „A nebo když je to jakoby zdlouhavý, tak si tu cestu krátí. Když třeba to řešení má jít přes pět lidí. Jako že tak to je správně, tak vyřadí ty první dvě, protože je to zbytečný jakoby... je to dlouhá cesta. Jo? Ale to řešení...jako se k tomu dojde, ale nemusí podstoupit jakoby pět návštěv, když navštíví jednu a je to vyřešený.”

4. účastník rozhovoru se vyjádřil ke strategií mladých žen: “Prostě ta životní zkušenost už je taková že pokud do toho nepůjdu se všim všudy a nebudu prostě jako lvíce bojovat, tak prostě

nic nevybojuju. A bohužel se to potvrzuje. Jako kolikrát se jim potvrdilo, že opravdu když nebojovali, tak nebylo. Když bojovali, tak občas se zadařilo.”

Pokud má klient zkušenost s nějakou ze **strategií, kterou využil v minulosti**, lépe se mu volí kroky k řešení. To potvrzuje 1. a 6. účastník rozhovoru: „*Takže ono je to opravdu i o tom, jak ten člověk, jaké má on vlastní zkušenosti, jaké má sdílené zkušenosti.*“ (1. účastník rozhovoru) „*No spíš takový to vytyčování to touto cestou ne, toto je špatně, takto ne. Ale ze zkušenosti jo.*” (6. účastník rozhovoru)

Z výpovědí účastníků rozhovoru se ukázalo, že **Romové jsou průbojnější** při řešení svých problémů oproti majoritní společnosti. 9. účastník rozhovoru uvedl: „*Mám i pár kamarádů Romů jako ve stejném věku, tak jakože častěji tam bude zvolena ta strategie ten boj, protože je to něco, co jim jako tak nějak svět bere a půjdou častěji do toho, i mnohdy do toho konfliktu*”

4.5.3 Rodina a důstojný život

Z výpovědí se ukázalo, že **rodina** je pro mladé Romy společnou motivací při řešení problémů a snaze o zlepšení situace. To vypovídá z odpovědi 1. účastníka rozhovoru: „*Já si myslím že velká, velký hnací motor je rodina ... dost velká motivace je vlastně neopakovat znovu chyby ve výchově u těch dětí, protože už to teďka jako vnímají jinak.*” 7. účastník rozhovoru viděl pozitivní motivaci ve snaze nezadlužit v budoucnosti své děti: „*...nechtěj zadlužit své děti některý ty rodiny.*” V oblasti rodiny hodnotí pozitivně 6. účastník rozhovoru situaci, kdy má mladší Rom vzor ve svém otci a díky tomu je více motivován pro řešení: „*...že ten jeho otec něco dokázal, tak ten klučina prostě, že má ten pozitivní vzor v té vlastní komunitě, tak chce dotáhnout vlastně se na to. No, ten, ten pozitivní vzor v rodině, když je.*”

Z výpovědi 6. účastníka rozhovoru je zřejmé, že se mladí Romové chtějí ve svém životě svobodně rozhodovat bez dohledu úřadů či organizací: „*U mých klientů je velkou motivací i nějaký jako pocit svobody, že jako často přichází s tím že už nechcou být dál jako buzerování, disciplinování, pod nějakou kontrolou právě úřadů, organizací.*”

V souvislosti s hledáním motivace se objevuje téma **důstojnosti, osamostatnění se od rodiny a zvládání vlastního života**. To vypověděl 4. účastník rozhovoru následovně: „*Já, nejčastěji ehm v mé praxi je to že se jedná o mladou ženu, která je těhotná a nějakým způsobem ehm řeší tu svoji budoucnost. Jak se nachystat vlastně na ten život vlastně s tím partnerem po osamostatnění od té rodiny.*” 2. účastník rozhovoru také uvedl, že mladým Romům jde často o důstojný život: „*...často právě mluví o tom že chtějí žít důstojně, že prostě chtějí aby nemuseli*

tam pořád někomu taky právě něco dokládat na té hmotné nouzi, aby mohli najít práci, kde se k nim budou chovat normálně jo, aby prostě, chtějí ten důstojný život.” Motivací pro řešení je podle 5. účastníka rozhovoru dokázat okolí to, že mají právo na stejný přístup a dokážou si hájit své zájmy. *„A obhájit si to moje. Jak to říct... ne nárokovat, ale stejný přístup.”*

Další odpovědí, která se objevila, bylo to, že si klient **prošel obdobím, kdy svou životní situaci zvládal** a toto období se mu stalo motivací pro vyřešení jeho problémů. 4. účastník tuto situaci vysvětluje: *„Já teďka přemýšlím a já vím, že když jsem měla klienty kteří, kteří když to tak řeknu lidově ochutnali něco jako lepšího, nějaké lepší prostředí a podobně, tak je to opravdu jako motivovalo.”* 7. účastník rozhovoru se vyjádřil k situaci, kdy si klient najde práci na černo, ale i díky tomu si procvičuje pracovní návyk. Poté přestává být závislý na dávkovém systému a zkušenost ho posune dál: *„Vidím tam i motivaci pro ně, že se naučí nějaký pracovní návyk jo? mít ty peníze... Tím že jim ti exekutoři ty peníze sebrali, tak neměli motivaci chodit do té práce. Proč jako že? Všechno mi seberou, tak to zůstanu na dávkách. Takže tady vidím že i když je to ta práce na černo, tak i ten pracovní návyk jo, kterej se naučí prostě.”*

Pokud má dítě **zkušenost**, že jeho rodiče vzdělání mají, ale kvůli diskriminaci si práci nenašli, motivace pro vzdělání klesá. 5. účastník rozhovoru uvedl: *„Takže když to dítě jako řekne už do školy chodit nechci, nebudu. Kašlu na to, protože na co mi to je? Tak když ta zkušenost je taková, že to zaměstnání neměli i když se učili, tak ta podpora nevznikne že jo.”* I přesto starší Romové ve vzdělání vidí smysl, ale podmínky v jejich době nebyly příznivé. To vychází z odpovědi 6. účastníka rozhovoru: *„To se často řeší, že by mladší Romové třeba věděli, viděli jako větší smysl ve vzdělávání než starší. Oni ten smysl tam vidí, akorát teď existujou jako ve společnosti jiné podmínky pro to, aby mohli dosáhnout toho vzdělávání.”*

3. účastník rozhovoru vyzdvihl sdílené zkušenosti, při řešení problémů, které si Romové vyměňují v **rámci rodin a sociálního okolí**: *„Jako nějaké životní strategie, které si předávají třeba v rámci té rodinné nebo v rámci té sociálních vazeb které oni jako mají. Že záleží na tom sociálním kapitálu, který mají a který jim pomáhá se v tom jako životě zorientovat”.* To potvrzuje 1. účastník rozhovoru. Ukázalo se, že pokud zná klient někoho v okolí, kdo si procesem řešení problémů prošel, lépe se mu tvoří strategie řešení pomocí sdílené zkušenosti. *„A jinak přichází člověk, který vidí, že nějaký můj známý ten sociální byt dostal třeba a ví, že čekal na to opravdu dva roky, tři, takže to už ten systém chápe a opravdu si to jde všechno oběhat a všechno.”*

5. účastník rozhovoru také vyzdvihl **sdílené zkušenosti**, které ovlivňují Romy při řešení svých problémů. Pokud nemají klienti ve svém životě někoho, kdo se snaží své problémy nějakým způsobem řešit obtížněji se jim hledá cesta. „*Ale potom jsou strany kde to nefunguje, ale chtěou víc, chtěou od toho života víc a potom už je to pro ně jakoby těžký, protože nemají, nemají ten obraz toho a nevíjou jak.*”

4.5.4 Stereotypní vnímání Romů ze strany společnosti zasahující do řešení problémů

5. účastník rozhovoru uvedl, že se setkává se snahou o řešení **spíše u žen**. „*Odpovědnost většinou spadá na ty dívky než na ty kluky, že u těch kluků, kteří si jako za to staví anebo něco dělají bych řekla je míň*” 4. účastník rozhovoru také uvedl, že romské ženy jsou ve společnosti stereotypně vnímané a bez toho, aby si **vydobyly váhu svého slova neobejdou**. „*...musí všechno vybojovat a potom kolikrát vznikají prostě někde nějaký konflikty třeba na úřadu práce a podobně...*” 7. účastník k tomu také doplňuje, že pracovníci na úřadech často s klienty nechtějí mluvit a mají k nim negativní přístup jen proto, že mluví s člověkem romské národnosti. „*Ona ta asistentka u toho exekutora...ony jsou ty úřednice takový nepříjemný. Za prvý už ví, že to je Romka podle příjmení že jo. A byla fakt nepříjemná od samého začátku.*” V poslední řadě se vyjádřil 1. účastník rozhovoru k **důležitosti vzdělání v životě Romů**. Řekl, že je vlastně **jedno, zda se jedná o staršího, či mladšího Roma**. Každý z nich vnímá význam vzdělání jiným způsobem. Z toho vyplývá, že při vnímání důležitosti vzdělání nehraje roli věkovém rozmezí: „*Jsou tam i lidé kteří jsou už starší...a to vzdělání vidí jako hrozně důležitý. Naopak jsou lidé, co bydlí na ubytovně a pro ně to vzdělání neznamena vubec nic.*” Při otázce důležitosti vzdělání se ukázalo, že **často nezáleží na tom, zda se jedná o Roma nebo ne**. 5. účastník rozhovoru uvedl: „*Romové nejsou jako homogenní skupina, protože pracujeme i s neRomy, kteří také nemusí vidět smysl ve vzdělávání.*”

1. účastník rozhovoru uvedl, že vliv společnosti doléhá na Romy stejně, jako na majoritní společnost: „*U nás, jak jako v majoritě, tak i v minoritě je velký vliv západní společnosti.*”

4.5.5 Absence kulturních hodnot jako motivačního faktoru pro řešení problémů

Kulturní hodnoty se předávají v rámci rodin a **udržují se spíše v uzavřených komunitách** ve vyloučených lokalitách. Od udržování tradic se podle účastníků rozhovoru upouští a kulturní hodnoty nejsou pro mladší generaci tak významné. Kulturní hodnoty mají význam pro Romy

v jejich osobní identitě a když se člen komunity rozhodne, že pro něj nejsou kulturní hodnoty významné, stává se, že postupem času svou identitu ztrácí a musí hledat kým vlastně je, k jaké skupině se řadí. 5. účastník rozhovoru uvádí: „*Určitě ty, ty kulturní tyto a všechno toto je velmi důležitý pro osobní identitu toho Roma jo? Pokud to tak je tak se jakoby od té, od té komunity utrhne a už jakoby tam nepatří není tam, je někdo jinej. Takže ztrácí tu svoji identitu.*” 1. účastník rozhovoru uvedl že ke kulturním hodnotám se Romové **vrací až v pozdějším věku**: „*Spoustu lidí se k nějakým těm tradicím vrací až třeba jako později, až se trochu uklidní, až se smíří sám se sebou. To jde taky vidět na těch lidech, kteří jsou smíření že jsou vlastně jako Romové*” To doplnili 3. a 6. účastník rozhovoru následovně: „*Asi se s tím spíš člověk setká někde kde je to jako tak nějak v té komunitě, že je nějak udržovaný...*” (6. účastník rozhovoru) „*Že často jako mapovat nějaké kulturní hodnoty je dobré u nějakého uzavřeného celku třeba by to šlo u Romů třeba v nějaké fakt jako uzavřené lokalitě. Třeba v osadě, kde si to může jako více lišit nebo v nějaké konkrétní lokalitě...*” (3. účastník rozhovoru)

2. účastník rozhovoru také zhodnotil kulturní hodnoty v dětském domově. Podle něj, když se Rom nachází **mimo komunitu Romů, ztrácí význam** v kulturní hodnoty: „*Tam bude rozdíl mezi mladými Romy, kteří vyrůstali nebo právě mileniálové, kteří vyrůstali v dětských domovech, protože tam se ty hodnoty trochu můžou měnit. Například k pohřbu třeba jo? Když to zmíním. Že tradiční pohřeb romský je do země bez, bez spálení a u těch třeba mladším to je tak jako kdyby jedno, protože už nevyrostali tady v tom tradičním prostředí.*” Poté se 4 účastník vyjádřil k tomu, že při dodržování tradic záleží na způsobu, jakým k nim přistupují: „*Taky jako ono se asi jedná o to, jaký rodiny tam byly a jak to tam bylo nastavený ty tradice a jak silně ta rodina vyžadovala jejich dodržování.*” Často se stává, že oproti starším Romům, **mladší Romové tradice spíše nedodržují**. 1. účastník rozhovoru uvedl: „*... takže ono se to jako míší a mám pocit, že třeba víc tradiční jsou ti starší, kteří třeba se vrací k tomu a vzpomínají na ty svoje, na to svoje dětství. ale ti mladší jedou ten západní styl toho, toho života a tyhle věci si prostě jako poklad ještě neobjevili.*” To také vychází z výpovědi 4., 5. a 6. účastníka rozhovoru: „*...ta starší generace jako by ustoupila od vyžadování těch nějakých jako tradic a udržování.*” (5. účastník rozhovoru) „*Ovšem dneska si myslím že ty děcka si dokáží prosadit víc svoje a že některý věci který museli dodržovat jejich rodiče oni už třeba nedodržují.*” (4. účastník rozhovoru) „*...sami tak nějak mezitím balancují co je potřeba a co není potřeba nebo co je takové vhodné. Možná i vzhledem k tomu, jak na to ostatní reagují jestli... Nevím. Jestli to sahá... jestli generačně jako zpátky do té rodiny, ale vím že mnohdy tam vnímají ty děti 46 jako*

takový nějaký vnitřní rozpor jako nebo takový jako boj uvnitř sebe, jestli je to opravdu nutný. I co jsem se s nima třeba bavil... je to nutný to dodržovat? Je to vhodný? Já to musím? Nebo já to chci?“ (6. účastník rozhovoru)

Z výpovědí účastníků rozhovoru bylo zřejmé, že se Romové v kulturních hodnotách příliš **neliší od majoritní společnosti**. To vypovídá 2. účastník rozhovoru: „...*pořád je tam hodně ta tradice že většinu těch věcí dělá žena doma. Muži třeba nemusí tolik pomáhat, ale bude to asi podobné jako u majority.*“

Pro Romy je **otázka kulturních hodnot intimní** a pokud přicházejí s problémy ohledně tohoto tématu, sociální pracovník je s nimi řeší jen okrajově. 2. účastník rozhovoru řekl: „*Úplně zakázkou ne, to je tam spíš tak jako, jako doprovodné.*“ 3. účastník rozhovoru doplnil: „To je jen jejich osobní.... ale to je takový jako jejich hodně intimní věc.“

4.6 Diskuze

V rámci výzkumu bylo zajímavé zjistit, že se sociální pracovníci shodují na stejných náročných situacích Romů, i když každá dotazovaná skupina pracuje s Romy v odlišných lokalitách a každý jednotlivý sociální pracovník má odlišnou délku praxe. Kaleja a Knejp (2009) uvádějí, že nejčastější náročné situace u Romů jsou v oblastech vzdělání, bydlení, které souvisí s uplatněním na trhu práce a stigmatizace ze strany majority. To potvrzují účastníci rozhovoru, kdy se u jejich klientů objevují náročné situace – bydlení, vzdělání, zaměstnání, mateřství a komunikace s úřady. K tomu doplnil jeden z účastníků rozhovoru, že tyto problémy nejsou jen otázkou romské komunity, ale setkáváme se s nimi i u majority. Problém nastává v situaci, kdy se do problému zapojí určitá forma diskriminace. Podle Agentury pro základní práva z roku 2016, se až 41 % Romů setkala s diskriminací v oblasti zaměstnání, ve školství, při komunikaci s pracovníky ve zdravotnictví a administrativními pracovníky na úřadech.

Účastníci rozhovoru se shodli na důležitosti rodiny a s ním spojený tlak na ženu v roli matky. Mladé Romky se na sociální pracovníky obrací s žádostmi o pomoc při výchově dětí. Matoušek a Pazlarová (2014) v textu uvádějí, že muž má v romské rodině nadřazené postavení a žena je tzv. poslušnou ženou a matkou. Oproti tomu Kaleja, 2011 uvedl, že se v dnešní době setkáváme s tím, že muž více zapojuje nejen do výchovy svých dětí. Ze zkušenosti z praxe mohu souhlasit s tvrzením autora Kaleji. Fenomén nadřazeného postavení romského muže v rodině v dnešní době mizí. Velkou motivací pro řešení problémů je pro Romy dle účastníků rozhovoru rodina a snaha o důstojný život. Nechtějí být kontrolováni úřady a chtějí být schopni zabezpečit svou rodinu.

Uhrek a Davidová (2010) píše, že tradice a zvyky Romů, podobně jako u majority, prošly změnami. Dle účastníků rozhovoru Romové často od kulturních hodnot opouští a jejich význam si uvědomují až v pozdějším věku. Pokud posoudím vlastní zkušenost, setkala jsem se s tím, že většina mladých Romů neumí romský jazyk a ví jen málo o své historii. Bylo by prospěšné, kdyby se ve školách více učilo o Romech. Účastníci rozhovoru uvedli, že při řešení problémů kulturní hodnoty nijak nezasahují. Na druhou stranu se vyjadřují k tomu, že jedna ze strategií řešení náročné situace je sdílená zkušenost, kdy si Romové mezi sebou navzájem vyměňují zkušenosti v rámci rodin.

Účastníci rozhovoru se shodli na tom, že je důležité, jakou strategii pro řešení problémů mladý Rom zvolí. Často je na sociálních pracovnících, aby pomohli společně s klientem zhodnotit a

najít způsob, kterým se daný problém bude řešit. To také potvrzuje Glumbíková (2020), která píše o tom, že sociální pracovníci jsou nápomocní při naplňování potřeb svých klientů. Vágnerová (2014) v textu uvádí, že vzdělávání v životě Romů nehraje velkou roli. Z výzkumu však vyplývá, že dnes je pro mladé Romy vzdělání významné. Velkou bariérou je pro ně finanční zatížení. V praxi jsem se setkala s mnoha rodinami, které viděly velký význam ve vzdělání svých dětí, avšak nemohly posílat své děti do škol z důvodu nemožnosti zaplacení dopravy či obědů. Účastníci rozhovoru uvedli, že si jsou mladí Romové vědomi důležitosti vzdělání pro následnou volbu a možnost povolání. Účastník rozhovoru uvedl, že když si mladý Rom najde práci, většinou je tato práce nedostatečně placená, a proto si musí hledat práci tzv. na černo. Podle strategie romské integrace pro rok 2021-2030 se mění znění legislativy, aby k takovým situacím nemuselo docházet. To však jen prohlubuje negativní obraz romské komunity. Kociánová (2012) v textu uvedla, že Romové neumí zacházet s finančními prostředky. Dle mého názoru je jedno z hlavních řešení dostatečné vzdělání a s tím spojená finanční gramotnost.

5 Závěr

Na závěr je dobré říci, že náročné situace, se kterými se mladí Romové – mileniálové setkávají, nejsou odlišné od problémů majoritní společnosti. Rozdíl nastává v případě, kdy se objeví stigmatizace ze strany majority.

Cílem práce bylo zjistit, jaké jsou nejčastější a významné problémy Romů – mileniálů z pohledu sociálních pracovníků působících s romskou komunitou a co jsou motivace pro jejich zvládnutí. Bakalářská práce se zaměřovala na cílovou skupinu romské mileniály - tzv. generace Y, narozena přibližně mezi lety 1982–1995. S jakými náročnými situacemi se tato sociální skupina v životě potýká nejčastěji z pohledu sociálních pracovníků působících s romskou komunitou a co je motivuje k řešení těchto problémů.

Potřebná data pro výzkum jsem získala pomocí kvalitativního výzkumu, metody výběru vzorku záměrného (účelového) záměru a metody samovýběrem. Zvolila jsem tyto metody z důvodu lepší komunikace při hledání vzorku. Účastníci nebyli tedy do rozhovorů nuceni. V první kapitole teoretické části jsem definovala pojem mileniál, který je pro téma práce stěžejní. Poté jsem popsala oblasti psychologických a sociálních potřeb, které jsou nezbytné pro utváření osobnosti každého člověka, včetně Romů. S ohledem na cíl práce nebyly zahrnuty oblasti biologických a spirituálních potřeb, protože z mého pohledu příliš nesouvisí s tématem práce. Navázala jsem další kapitolou, která se zaměřuje na tradiční znaky romského etnika v souvislosti se sňatkem, rodinou a zvyky. Poté jsem rozepsala oblasti, které Romy ovlivňují. Jednou z oblastí byly vrstevníci, díky kterým je také vytvářena část osobnosti člověka. Romové se musí vypořádávat s diskriminací nejen ze strany majority, ale i ve svých komunitách. Další popsanou oblastí bylo vzdělání, které má přímý vliv na zaměstnání. Čím většího vzdělání člověk dosáhne, tím je snadnější přístup na trh práce. Romové se potýkají se stigmatizací ve škole, kdy jsou upozadřováni před ostatními žáky. Důvodem nemusí být přímo diskriminace, ale má zde vliv i neznalost romské kultury a nedostatečná motivace ze strany učitelů a rodin. Dalším problémem je umístění romských žáků do speciálních škol, kde se romské děti dostatečně nerozvíjí. Jako třetí oblast jsem popsala sociálně vyloučené lokality, kde je až 80 % obyvatel romského původu. Myslím si, že by se měl stát více angažovat v řešení této problematiky a měl by motivovat obce k řešení těchto problémů, které obce často spíše přehlíží. Troufám si tvrdit, že pro vývoj romských dětí jsou důležitá nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, kde je poskytnut prostor pro smysluplné trávení volného času. Děti si zde vytváří vztahy a učí se vzájemnému respektu vůči ostatním. Projevy diskriminace, které byly popsány

v závěru první kapitoly, je mnoho. Nabyla jsem během svých praxí dojmu, že diskriminační chování se týká i některých sociálních pracovníků, kteří se Romům věnují. Myslím, že je významné, aby si sociální pracovník uvědomoval své stereotypní vnímání či předsudky a pracoval s nimi. V tom by mu mohlo být nápomocný preventivní nástroj supervize. Poslední kapitolu jsem uvedla hlavními sociálními problémy Romů, které se nejčastěji objevují převážně v oblasti vzdělávání, zaměstnání a bydlení. Poté jsem uvedla strategie řešení na úrovni státu a neziskových organizací. Strategie jsou podle mého názoru nastavené správným směrem. Problém je však v jejich naplňování, které je často obcházeno jen splněním základních právních povinností. Motivace, kterou jsem popsala dále, je důležitá při řešení obtížných situací v životě každého z nás. Pokud není člověk dostatečně motivován, může dojít ke stagnaci.

Ve výzkumné části jsem představila cíl, výzkumnou otázku a dílčí výzkumné otázky, podle kterých jsem se řídila při vytváření otázek na účastníky rozhovorů. Výzkum jsem provedla pomocí techniky focus group, díky které se účastníci rozhovoru mohli mezi sebou navzájem doplňovat. Výhodu shledávám v tom, že se motivovali k obsáhlejšími odpovědím na mé otázky. Souhlas se zpracováním odpovědí rozhovoru jsem získala ústní formou. Odpovědi jsem zaznamenala na videozáznam, které jsem po transkripci transformovala do audia, kvůli zachování anonymity. Během rozhovorů jsem narazila na skutečnost, která by mohla ovlivnit výpovědi ve výzkumu. Ve výzkumném vzorku je jedna organizace, která se nachází ve vyloučené lokalitě a sociální pracovníci se s klienty znají osobně. Jsem si vědoma toho, že by mohlo dojít ke zkreslení jejich výpovědí a výsledků výzkumu. V této organizaci jsem také nabyla dojmu, že se v jejich odpovědích objevovalo stereotypní vnímání Romů. Při dotazování se to projevilo tím, že často odpovídali na něco jiného a tyto otázky obcházeli vyprávěním příběhů, které zažili s jejich klienty. Dále jsem se věnovala výsledkům výzkumu. Kategorizaci jsem prováděla pomocí výzkumných otázek, které mi byly nápomocné pro přehled mezi kategoriemi a výpověďmi účastníků rozhovoru. Následně jsem rozepsala výsledky, které by byly možné použít pro inspiraci sociálních pracovníků, kteří se zabývají řešením sociálních problémů Romů.

Seznam literatury

BAKALÁŘ, Petr. 2004. *Psychologie Romů*. Praha: Votobia. Kontroverzně. ISBN 80-7220-180-8.

BARTÁKOVÁ, Helena. 2004. Příslušníci romských komunit na trhu práce v perspektivě marginalizace a sociální exkluze. In: ŠIMÍKOVÁ, Ivana a Imrich VAŠEČKA. 2004. *Mechanismy sociálního vyčleňování romských komunit na lokální úrovni a nástroje integrace*. Brno: Barrister & Principal. s. 25-65. ISBN 80-7364-009-0.

BEDNÁŘOVÁ, Zdena a Lubomír PELECH. 2000. *Sociální práce na ulici – streetwork*. Brno: Doplněk. ISBN 80-7239-048-1.

BILDOVÁ M., D. G. MAYERS, Z. PASEKOVÁ a H. VAŽUROVÁ. 2016. *Sociální psychologie*. Brno: Edika. ISBN 978-80-266-0871-4.

BRENDZOVÁ, A., T. DVOŘÁKOVÁ, P. KUPKA, Ľ. LUPTÁK, O. PLACHÝ, L. TOUŠEK, K. TVRDÁ, K. VANKOVÁ a V. WALACH. 2019. Obchod s chudobou: kvalitativní obsahová analýza českých médií v letech 2006–2017. *Západočeská univerzita v Plzni*, 11(1), 19–42. ISSN 2336-6346 [online] [cit. 2021-03-03]. Dostupné z: <https://www.researchgate.net/publication/336136358> Obchod s chudobou kvalitativní obsahová analýza českých médií v letech 2006-2017

BÜCHLEROVÁ, D., K. ČADA, Z. KOPECKÁ, Z. KORECKÁ, M. OUŘEDNÍČEK, T. SAMEC, J. B. SPORKOVÁ a J. TINLOVÁ. Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR [online]. Praha: GAC spol. s r. o., Květen 2015 [cit. 2021-03-11]. Dostupné z: <https://www.esfcr.cz/documents/21802/791224/Anal%C3%BDza+soci%C3%A1ln%C4%9B+vylou%C4%8Den%C3%BDch+lokalit+v+%C4%8CR/65125f3c-3cd9-4591-882b-fd3935458464>

ČECH, Ondřej a Nicole ZVONÍČKOVÁ. 2017. *Možnosti prevence rizikového chování dětí*. České Budějovice: Theia – krizové centrum o.p.s. ISBN 978-80-904854-5-7.

Česká pirátská strana. 2019. Piráti v mosteckém Chanově startují nový přístup k začleňování Romů In: Pirátská strana [online]. 7. června 2019 [cit. 2021-14-03]. Dostupné z: <https://www.pirati.cz/tiskove-zpravy/v-chanove-novy-pristup-k-zaclenovani.html>

DRAPELA, Victor J. 2008. *Přehled teorií osobnosti*. 5. vyd. Přeložil Karel BALCAR. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-505-9.

DOČKAL, Jan. 2008. *Člověk v současném světě: než začneme studovat sociální práci*. Středokluky: Zdeněk Susa. ISBN 978-80-86057-53-8.

DVOŘÁČKOVÁ, Dagmar. 2012. *Kvalita života seniorů: v domovech pro seniory*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4138-3.

EURODIACONIA. 2014. Programové prohlášení: Sociální začleňování Romů. [online]. 2014 [cit. 2021-03-03]. Dostupné z: https://eurodiaconia.org/wordpress/wp-content/uploads/2015/08/2014-pp-on-roma-inclusion_czech.pdf

FACOVÁ, Věra. 2009. *Motivace a sociální potřeby v praxi*. Valašské Meziříčí: Obchodní akademie a VOŠ. ISBN 978-80-254-4205-0.

FREMLOVA, L., M. GEORGESCU, G. HERA, L. G. MARIN a G. MILETIC. 2014. Barabaripen – Young Roma speak about multiple discrimination In: Council of Europe [online]. [cit. 2021-03-03]. Dostupné z: <https://edoc.coe.int/en/roma-and-travellers/7829-barabaripen-young-roma-speak-about-multiple-discrimination.html#>

FUNKOVÁ, Alena. 2019. Přípravovaná novela zákona o sociálních službách In: MPSV: Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 2019 [cit. 2021-02-13]. Dostupné z: http://m.tajemnici.cz/assets/File.ashx?id_org=200006&id_dokumenty=6291

GJURIČOVÁ, Šárka a Jiří KUBIČKA. 2009. *Rodinná terapie: systemické a narativní přístupy*. 2., dopl. a přeprac. vyd. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2390-7.

GLUMBÍKOVÁ, Kateřina. 2017. Partnerský přístup v terénní práci v sociálně vyloučené lokalitě. *Sešit sociální práce*, č. 3, s. 44-48. ISBN 978-80-7421-138-6. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225517/Sesit_socialni_prace_c._3.pdf/c60c2d1c-ff09-8a0b-c34f-dee61ae23309

GLUMBÍKOVÁ, Kateřina. 2020. Reflexivita v sociální práci s rodinami. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-1381-1.

HANCOCK, Ian. We are the Romani people. Hatfield: University of Hertfordshire, 2002. ISBN 1902806190.

HANCOCK, Ian. The Historiography of the Holocaust. [s.l.]: Palgrave Macmillan, 2005. ISBN 1-4039-9927-9.

HEINSCHINK, F., Mozes a Michael TEICHMANN. 2002. Mahrine In: ROMBASE: Didactically edited information on Roma [online]. Červenec 2002. [cit. 2021-03-04]. Dostupné z: <http://rombase.uni-graz.at/cgi-bin/art.cgi?src=data/ethn/belief/unclean.en.xml>

HENDL, Jan. 2016. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0982-9.

HORVÁTHOVÁ, P., J. BLÁHA a A. ČOPÍKOVÁ. 2016. *Řízení lidských zdrojů: nové trendy*. Praha: Management Press. ISBN 978-80-7261-430-1.

HRONCOVÁ Jolana a Blahoslav KRAUS. 2010. *Sociální patologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-080-1.

JAROŠOVÁ, Darja. 2007. *Metodologie výzkumu*. Ostrava: VŠB – Technická univerzita Ostrava. ISBN 978-80-248-1286-1.

JAKOUBKOVÁ BUDILOVÁ, Lenka, Marek JAKOUBEK a Katedra antropologie. 2007. *Cikánská rodina a příbuzenství*. Ústí nad Labem: Dryada. ISBN 978-80-87025-11-6.

JUNOVÁ I., G. SLANINOVÁ, L. STAŠOVÁ. a Pedagogická fakulta. 2015. *Nová generace: vybrané aspekty socializace a výchovy současných dětí a mládeže v kontextu medializované společnosti*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-567-7.

KAJANOVÁ, Alena. 2009. *Sociální práce s etnickými a menšinovými skupinami: etnické, marginální a rizikové skupiny*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta. ISBN 978-80-7394-181-9.

KALEJA, Martin a Jan KNEJP. 2009. *Mluvme o Romech =: Aven vakeras pal o Roma*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. ISBN 978-80-7368-708-3.

KALEJA, Martin. 2011. *Romové a škola versus rodiče a žáci*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-7368-943-8.

KEBZA, Vladimír. 2011. Etické otázky v psychologii zdraví. In: WEISS, Petr. *Etické otázky v psychologii*. Praha: Portál. s. 197-213. ISBN 978-80-7367-845-6.

KLEVETOVÁ, Dana a Irena DLABALOVÁ. 2008. *Motivační prvky při práci se seniory*. Praha: Grada. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-2169-9.

KOCIANOVÁ, Renata. 2010. *Personální činnosti a metody personální práce*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-24973.

KOCIANOVÁ, Renata. 2012. *Personální řízení: Východiska a vývoj, 2., přepracované a rozšířené vydání*. Grada Publishing. ISBN 9788024776408.

KODYMOVÁ, Pavla. a Jana KOLÁČKOVÁ. 2010. Sociální práce s nezaměstnanými. In: MATOUŠEK, O., P. KODYMOVÁ a J. KOLÁČKOVÁ (eds.). *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál. s. 299-314. ISBN 978-80-7367-818-0.

KRAUS, Blahoslav a Jolana HRONCOVÁ. 2010. *Sociální patologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-080-1.

KUBÁTOVÁ, Jaroslava a Adéla KUKELKOVÁ. 2013. *Interkulturní rozdíly v pracovní motivaci generace Y: příklad České republiky a Francie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3961-7.

MACEK, Petr. 2003. *Adolescence*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-747-7.

MARTINEK, Michael. 2016. *Přehled křesťanských církví a jejich aktivit v ČR*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1116-7.

MARUSHIAKOVA Elena a Vesselin POPOV. 2016. *Roma Culture: Problems and Challenges*. ISBN 978 3 86288 684 5. [online] [cit. 2021-02-03]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/305298773_Roma_Culture_Problems_and_Challenges

MAŘÍKOVÁ, Hana. 2010. *Jaká je naše společnost? otázky, které si často klademe--*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). ISBN 978-80-7419-025-4.

MASLOW, Abraham Harold. 2014. *O psychologii bytí*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0618-7.

MATĚJŮ, P., J. STRAKOVÁ a J. BASL. 2006. *(Ne)rovné šance na vzdělání: vzdělanostní nerovnosti v České republice*. Praha: Academia. ISBN 80-200-1400-4.

MATOUŠEK, Oldřich. 2008. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-368-0.

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. 2014. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny: v kontextu plánování péče*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0522-7.

MATOUŠEK, Oldřich. 2010. Sociální práce s nezaměstnanými. In: MATOUŠEK, O., P. KODYMOVÁ a J. KOLÁČKOVÁ. 2010. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál. s. 267-281. ISBN 978-80-7367-818-0.

MIOVSKÝ, M., 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 80-247-1362-4.

MOUSSOVÁ Zuzana Hadj. 2009. Teoretický pohled na problematiku sociokulturně znevýhodněných žáků. In: BITTNEROVÁ, Dana. 2009. *Vzdělávací potřeby sociokulturně znevýhodněných: případ SIM – Středisek integrace menšin*. Praha: Ermat. s. 24-76. ISBN 978-80-87178-06-5.

NAKONEČNÝ, Milan. 2004. *Psychologie téměř pro každého*. Praha: Academia. ISBN 80-200-1198-6.

NAKONEČNÝ, Milan. Sociální psychologie organizace. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0577-X. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:ac4a53b0-2a97-11e7-9ceb-005056825209>

NĚMEC, Zbyněk. 2020. 'Zvedněte ruce, kdo půjde do míst, kde necítí uznání': O segregaci romských žáků ve vzdělávání [online]. Praha: Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta. [cit. 2021-03-14]. ISBN 978-80-7603-219-4. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/344905707_%27Zvednete_ruce_kdo_pujde_do_mi_st_kde_neciti_uznani%27_O_segregaci_romskych_zaku_ve_vzdelavani

PÁNA, Lubomír a Miroslav SOMR. 2007. *Metodologie a metody výzkumu*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií. ISBN 978-80-86708-52-2.

POLÁKOVÁ, Petra. 2019. Jak rozvíjet pohyb, emoce a smysly: pozorné a spokojené dítě. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-0760-5.

POSPÍŠIL, David a Lucie SMUTKOVÁ, ed. 2017. *Podpora člověka v jeho přirozeném prostředí: sborník vědeckých textů z mezinárodní vědecké konference XIII. Hradecké dny sociální práce, Hradec Králové 23. až 24. září 2016 = Support of Person in Community : anthology of contributions of international scientific conference the XIII. Hradec Days of Social Work, Hradec Králové 23-24 September 2016*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. ISBN 978-80-7421-121-8.

PUNCH, K., 2008. *Úspěšný návrh výzkumu*. Praha: Portál. ISBN: 978-80-7367-468-7

RÖVID, Márton. 2011. "One-Size-Fits-All-Roma"? On the Normative Dilemmas of the Emerging European Roma Policy. *Romani Studies* 21(1). DOI: 10.3828/rs.2011.1. [online] [cit. 2021-03-03]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/254961644_One-Size-Fits-All-Roma_On_the_Normative_Dilemmas_of_the_Emerging_European_Roma_Policy

ROY, Heather a Gabriela AGATIELLO. 2021. *Eurodiaconia's assessment of the EU Roma Strategic Framework for Equality, Inclusion and Participation*. [online]. 2021 [cit. 2021-03-03]. Dostupné z: https://www.eurodiaconia.org/wordpress/wp-content/uploads/2021/01/Eurodiaconia-Assessment-of-EU-Roma-Strategic-Framework_FINAL.pdf

SOCIÁLNÍ PRÁCE/SOCIÁLNA PRÁCA. 2002. Koncepce romské integrace. *Sociální práce/Sociálna práca*, č. 2, s. 9-26. ISSN 1213-624. [online] [cit. 2021-03-14]. Dostupné z: <https://socialni prace.cz/article/4-2002-romove-v-ceske-spolecnosti/>

SOUDKOVÁ, Miluše. 2004. *Psychologie pomáhá každodennímu životu*. Brno: Doplněk. ISBN 80-7239-164-x.

SUCHOMELOVÁ, Věra. 2016. Spirituální potřeby seniorů v sociální péči. *Sociální práce/Sociálna práca*, č. 5, s. 92-108. ISSN 1213-6204. [cit. 2021-02-13] Dostupné z: <https://socialni prace.cz/issue/2016-05/>

Strategie romské integrace do roku 2020 In: Vláda České republiky [online]. 23. února 2015. [cit. 2021-02-14]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/strategii-romske-integrace-na-roky-2015-az-2020-151703/>

Strategie rovnosti, začlenění a participace Romů (Strategie romské integrace) 2021–2030. In: Vláda České republiky [online]. 10. května 2021 [cit. 2021-11-05]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/zmocnenkyne-vlady-pro-lidska-prava/aktuality/vlada-schvalila-strategii-romske-integrace-2021---2030-188268/>

SVOBODA, Zdeněk a Arnošt SMOLÍK. 2010. *Pedagogická, sociální a zdravotnická práce s osobami ohroženými sociálním vyloučením*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-7414-328-1.

ŠOTOLA, Jaroslav. 2020. Přednáška: *Romové: etnicita a sociální nerovnosti*. Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci.

ŠVEC, Jakub, S. JEŘÁBKOVÁ a V. TESAŘOVÁ. 2007. *Jak se bránit drogám a předcházet závislostem: kurz osobnostní a sociální výchovy pro žáky 2. stupně ZŠ*. Praha: Projekt Odyssea. ISBN 978-80-87145-26-5.

TANKOVÁ, Zuzana. 2020. Zdroje podpory sociálního začleňování: perspektiva sociálních pracovníků působících v sociálně vyloučených lokalitách na území Moravskoslezského kraje. *Sociální práce/ Sociální práce*, č. 2, s. 61-78. ISSN 1213-6204.

THOROVÁ, Kateřina. 2015. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0714-6.

TRACHTOVÁ, E., G. TREJTNAROVÁ a D.MASTILIAKOVÁ. 2013. *Potřeby nemocného v ošetrovatelském procesu*. Brno: Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských zdravotnických oborů. ISBN 978-80-7013-553-2.

TUČEK, Milan. Vztah české veřejnosti k národnostním skupinám žijícím v ČR – březen 2020. In: CVVM: Centrum pro výzkum veřejného mínění [online]. 29. dubna 2020 [cit. 2021-03-15]. Dostupné z: <https://cvvm.soc.cas.cz/tiskove-zpravy/ostatni/vztahy-a-zivotni-postoje?start=10>

UHEREK, Zdeněk a Eva DAVIDOVÁ. 2010. Romská rodina a současné trendy soužití. In: DAVIDOVÁ, Eva. *Kvalita života a sociální determinanty zdraví u Romů v České a Slovenské republice*. Praha: Triton. s. 61-65. ISBN 978-80-7387-428-5

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

VÁGNEROVÁ, Marie. 2014. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0696-5.

VATICAN. instituting the Dicastery for promoting – Integral Human Development. vatican.va [online]. ©2016 [cit. 2021-03-03]. Dostupné z: http://www.vatican.va/content/francesco/en/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio_20160817_humanam-progressionem.html

VETEŠKA, Jaroslav a Tereza VACÍNOVÁ. 2011. *Aktuální otázky vzdělávání dospělých: andragogika na prahu 21. století*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského. ISBN 978-80-7452-012-9.

VOJTÍŠEK, Petr. 2015. Respekt k lidským právům při finančním zabezpečování sociálních služeb. *Sešit sociální práce*, č. 1 s. 33-43. ISBN 978-80-7421-086-0. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225517/1ssp.pdf/874acd32-c6f6-bdee-a6f5-4c27a86a5f08>

ZACHAROVÁ, Z., M. LEMEŠOVÁ, J. MISKOLCI, K. CABANOVÁ, Ľ. HORVÁTHOVÁ a L. SOKOLOVÁ. 2019. *Postoje, inkluzia a predsudky v slovenských školách* [online]. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislavě. [cit. 2021-03-04]. ISBN 978-80-223-4814-0. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/338014896_Postoje_inkluzia_a_predsudky_v_slovenskych_skolach

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (ve znění pozdějších předpisů). In: Sbírnka zákonů České republiky, 2006, částka 37.

Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2018. In: Vláda České republiky [online]. 18. října 2019 [cit. 2021-03-15]. Dostupné z:

<https://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/zprava-o-stavu-romske-mensiny-v-ceske-republice-za-rok-2018-177049/>

Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2019 In: Vláda České republiky [online]. 25. listopadu 2020 [cit. 2021-03-15]. Dostupné z:

<https://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/aktuality/zprava-o-stavu-romske-mensiny-v-ceske-republice-za-rok-2019-185117/>

Přílohy

OTÁZKY NA ÚČASTNÍKY ROZHOVORU při Focus group

1. Jak dlouho pracujete s romskými klienty a jaké je věkové rozmezí vašich klientů?
2. S jakými tématy vás klienti nejčastěji navštěvují?
 - Stává se, že k vám přijde klient, který vidí svůj hlavní problém v něčem jiném, než vy? Na čem se nakonec dohodnete, že budete pracovat? (nějaký skrytý, nevyslovený problém?)
3. Jaká je vaše zkušenost se zapojením mladých Romů (mileniálové) při řešení svých problémů?
4. Jaké strategie používají mladí Romové při řešení svých problémů?
5. Jak tyto strategie vnímají klienti a vy, jako sociální pracovníci? Jak tyto strategie fungují? Fungují strategie, které si určí klient sám?
6. Jaké jsou nejčastější problémy Romů?
 - Jaké definují problémy? Je nějaká odlišnost mezi klienty?
7. Jak vnímáte motivaci ze strany Romů při řešení svých problémů?
 - vnitřní a vnější motivace
8. Myslíte si, že se nějaký způsobem změnila kulturní hodnoty Romů na základě mezigeneračního přenosu?
9. Jak kulturní hodnoty zasahují do vzájemné spolupráce?
 - společná zakázka